

1295
K: 1295
SLOVENSKÁ SAMOSPRÁVA

Slovenčinár

á G a u M
E
h s k R
A č
S m v j H
f S L B ä o

Školský rok
2007 - 2008

k y d t A

Celoštátna slovenská samospráva

Metodický časopis Celoštátnej slovenskej samosprávy (CSS)

Publikácia vyšla s finančným príspevím
Úradu predsedu vlády MR

Za vydanie zodpovedá
predseda CSS
Ján Fuzik

Koordinátorka publikácie
Erika Lázárová

Redakcia

Edita Pecsenyová
hlavná redaktorka – Békešská Čaba

Júlia Kucziková
Nové Mesto pod Šiatrom

Magda Pažická
Sarvaš

Jazyková redaktorka
Daniela Onodiová

Obálku navrhla
Judita Molnárová

Typografia, zalamovanie, príprava do tlače, tlač:
Spoločnosť FUHL BT, Mlynky (Pilisszentkereszt)

Technický redaktor: Imrich Fuhl

Náklad: 550 výtlačkov ○ 2008

Obsah

Slovo redakcie	5
-----------------------------	----------

Materské školy

Júlia Kucziková:

Smiať sa, objavovať, čudovať sa	9
---------------------------------------	---

Júlia Kucziková:

Dramatizovaná rozprávka v materskej škole v Novom Meste pod Šiatrom ..	11
--	----

Okienko do Európy

Júlia Kucziková:

Nórsky menšinový vzdelávací systém	15
--	----

Slovenská vzdelanosť v našich školách

Anna Kondacsová a Magda Pažická:

Základné ciele a úlohy vyučovacieho predmetu Slovenská vzdelanosť	23
---	----

Odporúčané učebné pomôcky k Slovenskej vzdelanosti pre 1. - 8. ročník	27
---	----

Piroska Dudášová Emriová:

Cenné dedičstvo	29
-----------------------	----

Výskumy

Sándor János Tóth:

Výsledky výskumu používania slovenčiny v školstve	33
---	----

Inštitúcie CSS v službách národnostných škôl

Edita Pecsenyová:

Aktivity Metodického centra	43
-----------------------------------	----

Nadácia pre nadaných

Praktická príručka pre mentorov	49
Praktická príručka pre žiakov	51

Anna Szabadosová:

Ponuka Dokumentačného centra CSS pre národnostné školy	53
--	----

Daniela Onodiová:

Slovenské divadlo Vertigo (aj) v službách detí	55
--	----

Právo a prax

Agneša Kocsová:

Z praxe pre prax	61
------------------------	----

Erika Lázárová:

Právne predpisy výchovy a výučby v národnostných materských a základných školách	65
---	----

Slovo redakcie

Vážený čitateľ!

V rukách držíš najnovšie číslo dodnes jediného národnostného metodického časopisu v materinskom jazyku.

Učitelia sú v každodennom zhone zavalení starosťami, ale takto po letnej dovolenke si hádam nájdú viac času, aby sa zamysleli nad tým, čo je nové v našich odborných kruhoch a zalistovali v našom časopise.

Učiteľom predkladáme príspevky, ktoré sa dotýkajú problematiky rôznych oblastí nášho národnostného školstva.

V tomto čísle Slovenčinára čitateľ nájde aj stránky, venované materským školám. Dúfame, že pomôžu učiteľkám v organizačnej i v praktickej činnosti.

Otvorili sme Okienko do Európy. Členka našej redakcie Vám sprostredkuje nesmierne zaujímavé informácie o nórskom menšinovom vzdelávacom systéme.

Môžete sa dočítať aj o výsledkoch vedeckého výskumu, ktorý sa zamerail na používanie slovenčiny v slovenskom národnostnom školstve v Maďarsku.

Prezradíme vám, akým spôsobom sa do slovenského národnostného školstva zapájajú inštitúcie Celoštátnej slovenskej samosprávy.

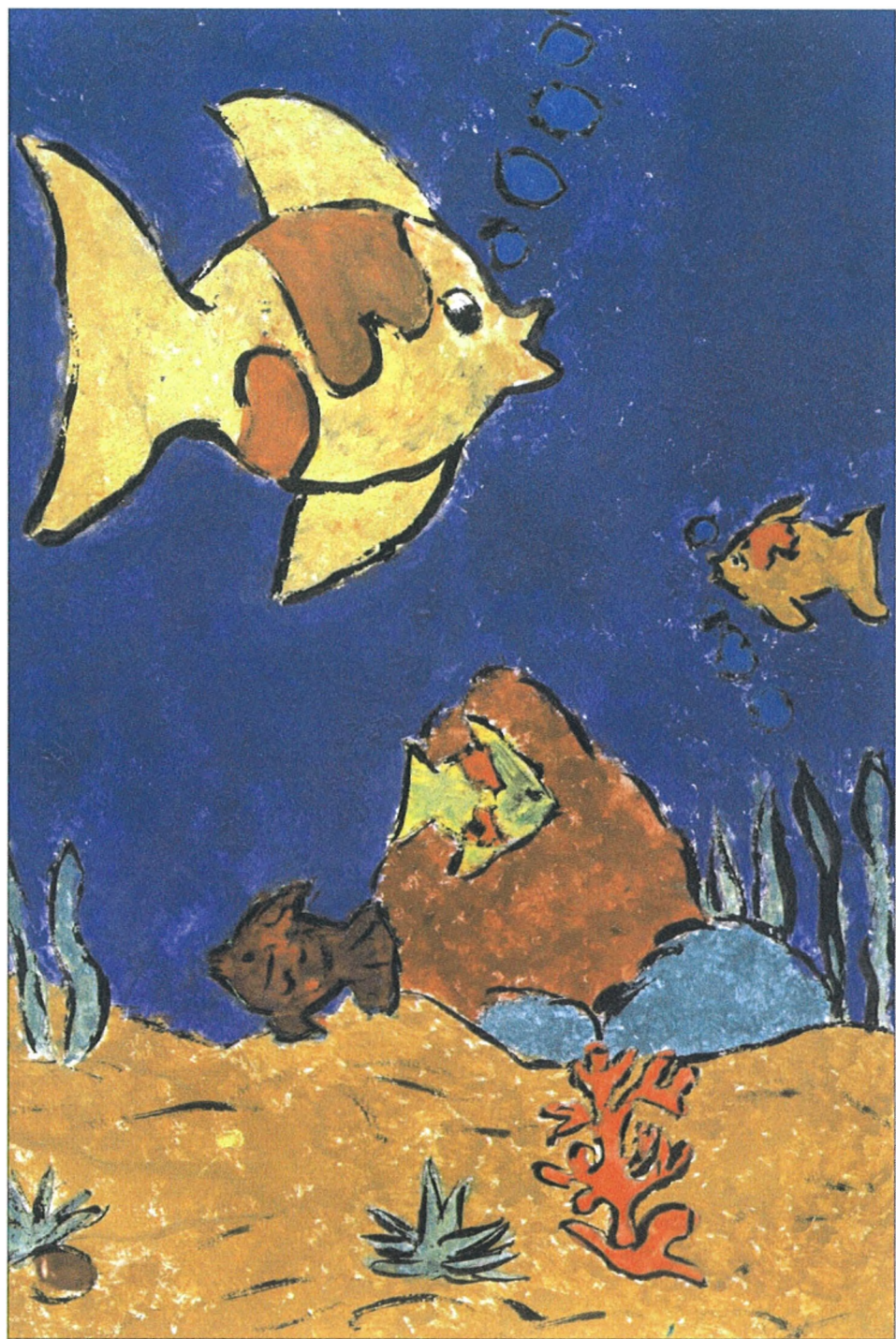
Dúfame, že v novej rubrike Právo a prax každý učiteľ nájde užitočné informácie pre každodennú činnosť.

Veľa príjemných chvíľ pri čítaní, mnoho úspechov v práci a najmä veľa zdravia a síl pri uplatňovaní tvorivých postupov v učiteľskej praxi Vám želá:

Redakcia

Materské školy

Smiať sa, objavovať, čudovať sa

- predstavenie alternatívneho programu výchovy

v materských školách národných a etnických menšín

Výchova a vzdelávanie detí v predškolskom veku vyzýva mnohých odborníkov k hľadaniu najúčinnějších metód. Mnohé škôlky si preto realizáciu požiadaviek, kladených *Smernicami základných národných osnov MR* dopĺňajú o alternatívne metódy. Ešte väčšiu pozornosť si vyžadujú materské školy (MŠ) zaoberajúce sa národnou a etnickou výchovou.

Autorkou programu *Smiať sa, objavovať, čudovať sa*, ktorý MŠ môžu prijať ako jednu z alternatív, je *Irén Nagyová*. Program je sústredený na detské emócie s dôrazom na vzťah k jazyku a kultúrne dedičstvo predkov, ako aj na kreatívnu činnosť detí. Druhým základným pilierom tohto programu je vytvorenie čínorodého života v MŠ, kde sa dôraz kladie na kreatívne myslenie.

Ústredná škôlka *Hétszínvirág* v Novom Meste pod Šiatrom sa v r. 2007 stala tzv. bázovou škôlkou realizácie tohto programu. Viac rokov totiž popri slovenskej národnostnej skupine prevádzkuje aj jednu nemeckú. Prv, než sa však k tomuto titulu spomínaná škôlka dostala, jej interiér a exteriér musel prejsť zmenami. Dôraz sa totiž kladie na jednoduchosť stien miestností, v ktorých sa s deťmi pracuje. Podľa výpovede Šarolty Szuhiovej, učiteľky zo slovenskej skupiny, sa všetky pôvodné dekorácie museli odstrániť. Namiesto nich bolo treba zaobstarať prvky s ľudovým motívom, odzrkadľujúce slovenské ľudové tradície. V ich skupine sa konkrétne na stene objavil Jánošík. S jeho magickou osobou sa deti neskôr zoznámili cez ľudové povesti a piesne. O ďalší autentický materiál sa postarali okolité slovenské samosprávy z Baňačky (Rudabányácska) a Vágašskej Huty (Vágáshuta). Dodali ručne šité výšivky, obrusy z ľanu, ľudové kroje a produkty tradičnej ľudovej výroby ako miestne vyfukované sklené fľaše, krčahy a pod. Všetko to mimochodom autorka programu nazýva čistým prameňom.

Hlavná idea rozdelenia miestnosti spočíva vo vytvorení rôznych priestorov činností detí, pričom zvláštny dôraz sa kladie na ich umeleckú výchovu. V každej miestnosti škôlky sa preto nájdú nasledujúce kútiky: rozprávkový, zobrazovací, hudobný, bábkový a priestor hry na kocky. V miestnosti musí byť i malé pódium, slúžiace na dramatickú výchovu. Cieľom od seba oddelených

priestorov je, aby sa neosožný pohyb detí usmernil a zúžil na užitočný, aktívny a praktický pohyb v rámci tzv. mikroskupín šiestich detí. Tie sa počas dopoludňajšieho zamestnania v týchto malých skupinách vystriedajú na všetkých stanovištiach, čím sa im ujde dostatočný pohyb i kreatívna činnosť. Učiteľky v Novom Meste pod Šiatrom jednohlasne tvrdia, že prínosom inovácie je naozaj väčší poriadok v miestnostiach. Ako vravia, u detí sa prirodzene vytvoril cit pre poriadok a návyk na ukladanie vecí v rámci priestorov, veď všetky sú označené symbolmi. Práca v mikroskupinách musí pokračovať i mimo miestnosti. Na prechádzke mestom sa ukazuje byť osožnejšie venovať sa maximálne šiestim deťom, ukazovať im napr. zloženie kvetu, alebo vymenovať charakteristické obrysy budov. Učiteľky prešli i na dvojazyčné vedenie evidencie.

Prečo vlastne dostal výchovný program tento názov? Ide o hru s písmenami „A“ a „H“. Pritom sa však nejedná len o pusté zobrazovanie písmenami. Humor (HAHA) prudko zmierňuje napätie, uvoľňuje, vytvára dobrú náladu. Objavovanie (AHA) necháva dieťa vyvíjať svoju zdravú zvedavosť, skúmať a všímať si predmety, prírodu a spoločenské prostredie. Umenie (AH) pomáha prežívať vplyv umenia, ktoré vyvoláva citovo bohaté a kontrolované uvoľnenie napätia.

Viac sa o tejto alternatívnej výchove dozviete z príručky, ktorej autorkou je Irén Nagyová, odborná asistentka Pedagogickej fakulty Vysokej školy Samuela Tešedíka v Sarvaši. Na jej vydaní v roku 2002 spolupracovali i odborníčky Alžbeta Kosztolányiová z MŠ v Dabaši-Šáre, Mária Matulayová z MŠ v Békešskej Čabe a pani Süliová z MŠ nemeckej národnosti vo Vértessomló.

Dramatizovaná rozprávka v materskej škole v Novom Meste pod Šiatrom

Odborná komisia pre národnostné materské školy Boršodsko-Abovsko-Zemplínskej župy sa každoročne stretáva na svojich pravidelných zasadnutiach. Vedúca župnej národnostnej komisie pre MŠ Valéria Mátraiová môže byť právom hrdá na ústretovosť a oduševnenosť pracovníkov škôlok, pôsobiacich v jej kompetencii. Práve tieto atribúty sú kritériom organizovania pravidelných odborných stretnutí, spojených s výmenou skúseností slovenských národnostných učiteliek. Ich súčasťou sú aj ukážky jednej z činností detí.

Pre čitateľov Slovenčinára som si tentoraz vybrala ukážku z dramatickej výchovy detí z novomestskej MŠ. Veď kto by nepoznal rozprávku *O drevenej búdke*? My, dospelí, ju poznáme, lebo nám ju čítavali naši rodičia a naše deti ju počúvajú v škôlkach. Ba čo viac, vedia ju aj zahrať, poznajú jej text a ešte k tomu po slovensky.

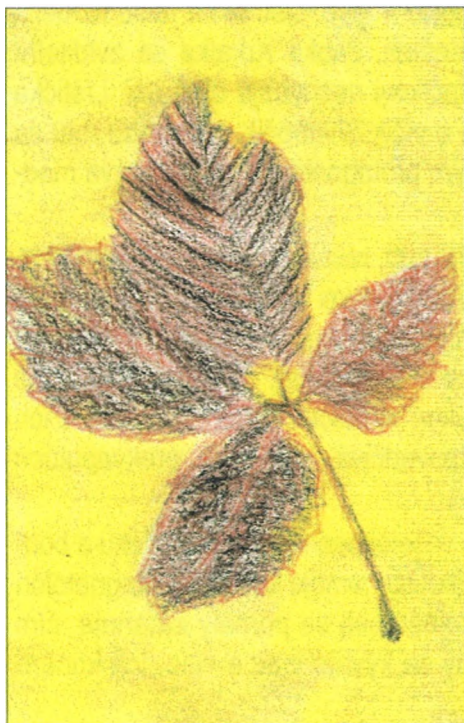
Dramatické spracovanie spomínaného príbehu začína predstavením jeho hlavných hrdinov, ktorými sú zvieratká, žijúce v lese. Deti si na úvod rozdelia úlohy. Myška Hryzka si navlečie dlhý noštek, žabka Krkalka sa zviditeľní veľkou zelenou čiapkou a zajačikovi Ušiačikovi nechýbajú dlhé uši. Líštička Kmotrička má ešte dlhší nos ako myška a vlčík Sivobôčik, o ktorého rolu sa deti išli pobiť, si navliekol sivý šat. Hlavným protagonistom hry sa stáva medveď Ťarbalaba.

Medzi ostatné deti učiteľky rozdelili úlohu húb, rastúcich v lese, našli sa i jedličky so zelenými konármi a kvety s pestrofarebnými lupienkami. V lese stála drevená búdka, ktorá neskôr zohrala hlavnú úlohu, ale zažila aj tragický koniec. Avšak nepredbiehajme! Musíme totiž priznať, že už v tejto fáze ukážkovej hodiny deti podali úctyhodný výkon v znalosti slovenských slov a ich komunikácia s učiteľkou bola veľmi presvedčivá, veď bola prekvapujúco plynulá.

Príbeh sa začína veľmi dramaticky. Po veselej pesničke o stromčeku a búdke sa po lese preženie veľká búrka. Zvieratká sa nemajú kde skryť. Magnetofón vydáva čoraz silnejšie zvuky. Záves v miestnosti sa pomaly zatahuje, čím v lese nastáva čoraz väčšia tma. Stromy sa kývajú viac a viac, ich konáre sa dotýkajú zeme.

Myška Hryzka však má šťastie. Naďabila na drevenú búdku, ktorej sa slušne opýtala: „Búdka, búdka, kto v tebe býva?“ A tam dnu sa nikto neozýva. Myška vošla... Ďalej to už sami poznáte. Postupne sa do skrýše dostali všetci spomínaní obyvatelia lesa. Naozaj všetci? Hlasov z domčeka sa ozývalo čoraz viac a keď došiel medveď Ťarbalaba, celý príbeh nabral iný smer. On sa do búdky totiž nevošiel, preto na ňu vyliezol. V tom však - tresk! Bolo po všetkom. Po búdke... a našťastie i po búrke. Vyčasil sa. Z reproduktora začvirikali vtáčiky, záves sa roztiahol a slniečko zalialo provizórne javisko zlatými jesennými lúčmi. Deti si ešte pesničkou *Medveďku, daj labku...* pripomenuli charakteristický ťažký krok nášho Ťarbalabu. Napokon zazvonil zvonec a rozprávky bol koniec. Deti sa pobrali z miestnosti.

Ponúkame jednu z alternatív dramatizácie rozprávky. Všetko však nechávame na Vás, milé panie učiteľky. Veď svoju skupinku detí poznáte najlepšie Vy, tak ako aj šikovné mamičky, ktoré poproste na prípravu masiek. Príjemnú prácu.

Okienko do Europy

Nórsky menšinový vzdelávací systém

K zvelaďovaniu vyučovania menšinových jazykov môže prispieť aj porovnávanie a štúdium metód jeho výučby i v iných krajinách Európy.

Verejná nadácia Tempus v rámci svojho programu celoživotného vzdelávania má mimo iného v ponuke i transverzálny alebo prierezový program s osobitnými cieľmi, akými sú podpora európskej spolupráce v oblastiach, ktoré zahŕňajú dva alebo viac podprogramov, resp. podpora kvality a transparentnosti systémov vzdelávania a odbornej prípravy členských štátov.

Tento transverzálny program si vytyčuje nasledujúce operačné ciele:

- podporovať tvorbu politiky a spoluprácu na európskej úrovni v celoživotnom vzdelávaní, najmä v kontexte Pracovného programu k lisabonskému procesu a programu Vzdelávanie a odborná príprava 2010, ako aj v kontexte bolonského a kodanského procesu a ich nástupcov;
- zabezpečiť potrebný rozsah porovnateľných údajov, štatistík a analýz s cieľom podporiť rozvoj politiky celoživotného vzdelávania, ako aj monitorovať pokrok v cieľoch celoživotného vzdelávania a určiť oblasti, ktorým sa má venovať osobitná pozornosť;
- podnecovať učenie sa jazykov a podporovať jazykovú rozmanitosť v členských štátoch;
- podporovať rozvoj inovačného obsahu, služieb, pedagogických teórií a postupov celoživotného vzdelávania s podporou IKT (informačných a komunikačných technológií);
- zabezpečiť, aby sa výsledky programu celoživotného vzdelávania dôsledne zhodnotili, ocenili, zaviedli do praxe a vo veľkej miere využívali.

Študijné pobyty riadiacich pracovníkov v hore uvedených oblastiach vzdelávania a odbornej prípravy sa podieľajú, alebo majú vplyv na tvorbu vzdelávacej politiky vzdelávacieho systému v krajinách Európskej únie. Sú preto určené predovšetkým riaditeľom inštitúcií, inšpektorom, poradcom v oblasti vzdelávania, riaditeľom a zástupcom základných a stredných škôl, pracovníkom odborov školstva a kultúry štátnej a verejnej správy na miestnej, regionálnej a národnej úrovni - vrátane pracovníkov ministerstiev školstva a úradov vlády a pedagogických pracovníkov v oblasti ďalšieho vzdelávania učiteľov. Sú síce podporované predovšetkým v krajinách členských štátov, ale i mimo

nich. Tak sa mohlo stať, že menšinové vyučovanie Sámov som v nedávnej minulosti mala možnosť študovať v Nórsku.

Ak Vám opíšu krajinu s počtom 4,2 miliónov obyvateľov a povedia, že leží na severozápade Európy s rozlohou 323 900 kilometrov štvorcových, nie je isté, že okamžite prídete na jej meno. Možno nepomôže ani ďalšia informácia o jej územnom členení na 434 samosprávnych komún a 19 krajov. Tretina územia leží za severným polárnym kruhom. Počasie je tu veľmi premenlivé, čo je ovplyvnené i pôsobením Golského prúdu. Najteplejšie býva v júli, najchladnejšie v januári. Počas leta sa stmieva až okolo polnoci. Môžete tu zažiť polnočné slnko a ako sa tu hovorí, aj dve letá. Jedno biele a druhé zelené. Cez zimu je to naopak, denné svetlo sa dá vychutnávať len 3-4 hodiny denne. Inak je šero a veľmi skoro sa stmieva. Za oblasť večnej tmy sa považuje Finmark. Práve ten som mala možnosť precestovať počas svojej študijnej cesty.

Pri vypracovávaní žiadosti o podporu som si v katalógu ponúk mohla vybrať z rôznych tém študijných pobytov, ako napr. vzdelávacie systémy a ich hodnoty, integrácia hendikepovaných študentov do normálneho školského prostredia, európska dimenzia, vzdelávanie dospelých, nové informačné a komunikačné technológie vo vzdelávaní, kvalita vzdelávania, preventívne nástroje proti neúspechu v škole, učebné plány, vyučovanie jazykov alebo vzdelávanie a zdravie.

V úvode tak záhadne opisované Nórsko som si vybrala v rámci témy vyučovania jazykov. V popise katalógu bolo dokonca špecifikované ako menšinové bilingválne vyučovanie jazyka, veď ide o krajinu, ktorej národnostné zloženie tvoria z najväčšej časti *Nóri* (95 %) a z najmenšej *Laponci* (0,5 %). Niektoré štatistiky uvádzajú Nórsko ako krajinu, kde drvivú väčšinu obyvateľstva tvoria *Nóri* a iba zanedbateľné percentá ostatní Škandinávci a ďalší prisťahovalci. Mňa zaujali práve tí posledne menovaní, a to ich „zanedbateľné“ percento. Veď ani nás, Slovákov, nie je viac s našimi dvanástimi tisíckami medzi desaťmiliónovým maďarským obyvateľstvom, pomyslela som si pred študijnou cestou a potom ma pochytila už len túžba spoznať ich, vypočuť si ich, oboznámiť sa s ich systémom vzdelávania. Na Laponcov som pred cestou myslela skoro každý týždeň. A keď som dostala pozitívnu odpoveď? Myslela som na nich každý deň! Dnes si na nich spomínam takisto často, veď týždňový zážitok, s ktorým sa s Vami v nasledujúcej časti môjho príspevku chcem podeliť, stál za to.

Na úvod mi však dovoľte objasniť Vám určitú terminológiu, súvisiacu s príspevkom a ponúknuť Vám kúsok histórie, ktorú som si aj ja sama musela pred pobytom preštudovať.

Laponsko alebo Sámovia?

Sámom sa často hovorí Laponci, sami sa však nazývajú Sámovia - názov pochádza z laponského slova *sápmi*, ktoré je výrazom označujúcim zem a jeho ľud. Na pomenovanie Laponci sú tak trochu hákliví, určite viac ako naši Rómovia. Začali im tak hovoriť Švédi. Keď sa Sámovia v stredoveku dostali až na švédsky kráľovský dvor, dvorania si z nich robili posmech kvôli ich na prvý pohľad ošúchanému oblečeniu z kožušín. Hovorili im lappen - podľa slova, ktoré označuje kus handry, teda otrhanci. Napriek tomu, že toto označenie sa Sámom veľmi nepáči, v geografickom i správnom názvosloví sa používa stále - napríklad celý kraj od polárneho kruhu na sever a ešte kúsok k tomu je fínska provincia Lappi, teda slovenské označenie Laponsko je tiež namieste.

Sámovia sú jedinými pôvodnými obyvateľmi Európy. Hovoria rôznymi nárečiami vlastného sámskeho jazyka, ktorý sa rovnako ako fínština zaraďuje medzi ugrofínske jazyky. Ich tradičným zamestnaním je lov, rybárčenie a chov sobov, hoci v súčasnosti sa nimi živí iba malá časť príslušníkov tohto národa. Odhaduje sa, že Sámov je asi 85 000, z toho asi polovica žije v Nórsku, kde obývajú hlavne kraj Finmark. Okrem severnej časti Nórska dodnes žijú i vo Švédsku, Fínsku a Rusku (polostrov Kola) na území veľkom zhruba ako Švédsko. Ak vymenujeme susediace krajiny Nórska, zistíme, že sú nimi práve hore menované krajiny.

Na trojčípe hraníc Nórska, Fínska a Ruska leží i mestečko strednej veľkosti, Kirkenes, moja prvá zastávka študijnej cesty so 17 účastníkmi z 11 krajín EÚ. Kirkenes sa nachádza len 20 km od ruského mesta Murmansk. Je zaujímavé porovnať hustotu osídlenia týchto susedných regiónov. Zatiaľ čo Finmark je riedko osídlený kraj so 73 000 obyvateľmi na rozlohe 48 000 km², neďaleké ruské mesto Nikel má 24.000 obyvateľov. Z hospodársko-strategického hľadiska hrá dôležitú úlohu Barentsovo more, ktoré kraj zo severu obmýva. Vyznačuje sa rybárskym priemyslom a bohatými zdrojmi energie. Jej nové formy sa práve v tomto kraji intenzívne bádajú. Ide o ekonomickejšie využitie veterných mlynov, ako aj o využitie prílivu a odlivu ako zdroja získavania energie.

Barentsovo more je obrovským zdrojom ropy a plynu. Je to však zároveň aj nebezpečná oblasť z hľadiska miery uloženého nukleárneho odpadu. Práve preto Nórsko trvá na úzkej spolupráci so susedným Ruskom.

Naša malá európska multinacionálna skupina pracovníkov školstva sa počas svojho pobytu zoznámila aj s inou formou cezhraničnej spolupráce, takou, akú ju pestujú jednotlivé školy. Väčšinou ide o výmenné aktivity medzi žiakmi ruských, fínskych a nórskeho škôl. Ak nie je dostatok financií, ide o jednoduchý pobyt, ak sa peniaze, alebo sponzori nájdu, môže byť reč i týždennom pobyte. Táto informácia ma len utvrdila v smerovaní cezhraničných aktivít našej prihraničnej dvojazyčnej slovenskej školy v Novom Meste pod Šiatrom. Dokonca aj granty, o ktoré žiadajú na severe Európy, sú tie isté (napr. Interreg).

Počas nášho šesťdňového pobytu naša sedemnásťka mala možnosť navštíviť päť základných škôl. Jednu zo škôl sme spoznali vo fínskom meste Utsjok. Možno nás tam na jeden deň zobrali len preto, aby sme mali alibi, že sme boli aj v členskom štáte EÚ, veď samotné Nórsko ním nie je. Aj najsevernejší bod EÚ sme si vyfotografovali len na fínskej strane fínsko-nórskej hranice. Ďalšou súčasťou pobytu bola návšteva dvoch stredných škôl a jedného vzdelávacieho centra pre dospelých. Pre všetky školy všeobecne platilo, že boli obklopené jazerami a situované v nádhernom prírodnom prostredí, kde mali žiaci dostatok možností na pohyb. Nechýbali ani obrovské priestory športového areálu a detské ihriská. Platí to tak pre obecné, ako aj mestské inštitúcie.

Navštívili sme málopočetné školy s 20 žiakmi, ako aj väčšie školy so 180 žiakmi. Okrem jedného učiteľa sa v triedach vždy našiel aspoň jeden alebo dvaja ďalší pomocní asistenti. Školy sa líšili nielen počtom detí, ale aj mierou menšinovej identity. Nórske učebné osnovy majú pre sámsku menšinu pripravené viaceré formy vyučovania jazyka. V mojom referáte, ktorý bol súčasťou študijnej cesty, som to prirovnala k našim trom typom vyučovania slovenského jazyka. Veď aj my, učelia v Maďarsku, si môžeme vybrať buď vyučovanie slovenčiny ako predmetu, dvojazyčné, resp. jednojazyčné vyučovanie, pričom platí, že vo všetkých typoch sa musí zaviesť i národopis.

V obci Neiden, kde sámsky jazyk už nie je hovoreným jazykom a aj v učiteľskom kolektíve školy ním hovorí len jedna učiteľka, ho vyučujú v malých skupinách (traja žiaci) týždenne trikrát. Kultúra menšiny sa vyučuje v nórstine.

V Nesseby a vo Vadsø, alebo vo fínskom Utsjoku, kde rodičia ešte používajú menšinový jazyk a aj medzi učiteľmi sa nájdu viacerí, ovládajúci sámštinu, majú žiaci na výber. Buď si ju zvolia za prvý cudzí jazyk s jeho desiatimi stupňami, alebo ako druhý cudzí jazyk so siedmimi stupňami. Výhodou prvého výberu je, že v tom prípade je národnostný jazyk rovnocenný s nórsnym národným jazykom a platia preň všetky požiadavky centrálnych testov. Pravda, aj v týchto tzv. silnejších komunitách sa nájdu žiaci, ktorí si vyberú len z možnosti zoznámiť sa so sámskou kultúrou v nórstine. Ako nám bolo povedané, aj táto forma je určitou kompenzáciou za roky potláčania menšinového jazyka ústrednou nórstinou. V rámci vyučovania kultúry sa žiaci dozvedia, že maliar európskeho rozmeru John Andreas Savio (1902-1938) bol tiež sámskeho pôvodu, čo odzrkadľujú motívy jeho obrazov. Deti sa oboznamujú s legendami a rozprávkami sámskeho ľudu. Tie sa väčšinou spájajú s príbehmi o okolitých skalách a v nich ukrytých pokladoch. V tematike zručností sa žiaci, zaujímajúci sa o sámsku kultúru, naučia narábať s kožou, motúzmi i košťami. Robia tzv. dondji. Učebný predmet o menšinovom prostredí obsahuje i poznatky o sámskych sviatkoch. Vtedy sa v školách objaví i miestny kňaz alebo nejaký starý rodič v autentickom oblečení. V neposlednom rade sa žiaci zoznámia i s pôvodnými piesňami, tzv. joik-om a s tými interpretmi, ktorí ich dodnes zachovávajú a nahrávajú na CD platne pre ďalšiu generáciu, ako napr. známa etnospeváčka Mari Boine. Osožnou môže byť i návšteva Sámskeho múzea Varjjet v Nesseby.

Počas nášho pobytu sme síce zmeškali národný deň Sámov, ktorý sa oslavuje od roku 1917 vždy 6. februára, avšak mali sme možnosť spoločne osláviť Národný sviatok Nórov dňa 17. mája. Považujem to za obzvlášť unikátny ťah organizátorov doškolovania, vedúcej krajského úradu vzdelávania Karikoski Turid Lillian a jej pracovníčky Elfrid Boine vo Vadsø. Deti sa naň pripravovali maľovaním transparentov a ozdôb, rodičia šitím krojov a oteckovia zase pomáhali v obci sťahovať lavice a stoličky do centrálnej budovy osláv (obyčajne kultúrneho domu). Účastníci nášho tímu si posedeli s obyvateľmi maličkej obce Nesseby. Tam sme si vypočuli príhovory starostu obce a miestneho kňaza v nórstine, oba boli prekladané do sámštiny. Jazyky sme jeden od druhého samozrejme nedokázali rozlíšiť, ale nórsky kroj od sámskeho veľmi rýchlo. Prvý bol čierny a vážnejší, druhý bol pestrý, dekoratívnejší a v spomínanej dedinke ho nosila väčšina i deti.

Pobyt v ďalekej krajine trolov, kde sa do 2000 km vzdialeného hlavného mesta Oslo cestuje vnútroštátnymi letmi tak, ako u nás v najlepšom prípade rýchlikmi intercity, bol pre mňa o to bohatší, že aj samotní účastníci reprezentovali svoju menšinu z rôznych európskych štátov. V rámci svojich prezentácií sme mali možnosť oboznámiť sa so situáciou Nemcov na severe Talianska alebo Flámov v Belgicku. Spomenuli sa aj Lužickí Srbi na východe Nemecka pri poľských hraniciach. Zaujímavé bolo vypočuť si riešenie, ktoré našli Bretónci na severe Francúzska, keď im v rámci verejného školstva odmietli zorganizovať výučbu v menšinovom jazyku. Založili si teda súkromné školy. Iný uhol pohľadu na výučbu väčšinového jazyka v Anglicku priniesla účastníčka z Londýna, keď nám vykreslila situáciu vyše 200 hovorených jazykov prisťahovalcov, ktorých sa snažia zaintegrovať do hlavného prúdu ústredného štandardu.

Vzhľadom na to, že o usporiadanie podobného študijného pobytu sa môže uchádzať aj hociktorá úroveň verejného školstva v Maďarsku, ktorá si myslí, že má čo ukázať členským štátom EÚ, pýtam sa na záver: Máme my, zástupcovia menšín, čo ukázať? Myslím, že unikátne by bolo prezentovať snahu Celoštátnej slovenskej samosprávy o prevádzkovanie školských inštitúcií, ako aj celý náš menšinový systém a jeho bezprostredný vplyv na menšinovú výučbu. Dobrovoľníkov na prácu očakáva aj redakcia Slovenčinára!

Slovenská vzdelanosť v našich školách

PaedDr. Anna Kondacsová – Monika Szabová – Erika Kraszlánová

Slovenská vzdelanosť

pre 5.-6. ročník základných škôl

Základné ciele a úlohy vyučovacieho predmetu Slovenská vzdelanosť

Pojem *slovenská vzdelanosť*, ktorým sa podľa školského zákona označuje vyučovací predmet, zaradený do vzdelávacieho procesu v národnostných školách v školskom roku 2000/2001, vznikol po dôkladnom uvážení.

Slovník slovenského jazyka vysvetľuje pojem slova *vzdelanosť* výrazmi *povzniesť, zvelebiť*. Ak teda sledujeme základný cieľ tohto vyučovacieho predmetu, výraz *slovenská vzdelanosť* je veľmi výstižný, lebo naozaj v prvom rade chceme povzniesť a zveľadiť slovenské národnostné cítenie detí.

V tomto roku sa po dlhoročnom úsilí dostávajú na knižný trh učebnice slovenskej vzdelanosti pre druhý stupeň slovenských národnostných škôl. Keď sa na ne pozrieme, ovládne nás veľká radosť a máme dôvod na spokojný úsmev. Titulné strany týchto kníh naozaj predurčujú obsah, ktorý učebnice žiakom sprostredkujú. Evokujú krásne city a motivujú k dobrej práci.

V zhode so základným cieľom tohto vyučovacieho predmetu nám učebnice dávajú možnosť rozvíjať cítenie zdedené po predkoch, teda to, ktoré je súčasťou pamäti slovenskej národnosti. Tento cieľ môžeme dosiahnuť pomocou týchto krásnych učebníc, ktoré nám v dostatočnej miere poskytujú materiál z oblasti histórie, kultúry, tradícií, osvojovaním si poznatkov o ľudovej slovesnosti, o národopise Slovákov žijúcich v Maďarsku, o kultúre, dejinách a reáliách Slovenska. Požiadavky zo slovenskej vzdelanosti naplňajú uvedomovací národnostný proces, zohľadňujúc všeobecné zásady mravnosti a etiky. Do popredia kladú úlohu zachovať a rozvíjať národnostné povedomie, rozvíjať pocit spolupatričnosti na základe rodinnej štruktúry v zmysle poznatkov o historickom vývine národnostnej kultúry. Sledujú rozvoj osobnosti žiaka formovaním priateľských postojov ku spolužiakom v škole, v regióne, v celom národnostnom zoskupení v krajine, rešpektujúc požiadavky všeludských hodnôt.

Obsah vyučovacieho predmetu nám poskytuje možnosť cítiť si a spoznávať tradície, umožňuje objavovať zhodné spoločenské znaky a osobitosti v národnostnej kultúre.

Predpokladajú sa medzipredmetové vzťahy s inými vyučovacími predmetmi, napr. slovenský jazyk, vecné učivo, prírodoveda, pracovné vyučovanie, hudobná výchova, telesná výchova, dejepis, zemepis.

Preferuje sa aktívna účasť žiaka v národopisných, speváckych a tanečných súboroch a krúžkoch s národnostnou náplňou činnosti. Vedomosti žiak získava praktickým poznávaním tradícií a ich pestovaním má dospieť k návyku zúčastňovať sa na národnostných podujatiach, organizovať ich s pomocou pedagogického vedenia a postupne prijímať účasť na osvojovaní si formovania národnostného diania. Z tohto dôvodu sa vyučovací proces organizuje tak, aby sa vytváral vzťah medzi zastupiteľskými orgánmi národnosti v štátnej správe, so spoločenskými národnostnými organizáciami a cirkevným spoločenstvom.

Rozvíjajú sa vzťahy medzi príslušníkmi slovenskej národnosti žijúcej v iných krajinách a pestujú sa kultúrne vzťahy so Slovenskom. Žiak sa oboznámi s regionálnym zoskupením Slovákov žijúcich v Maďarsku podľa osídlenia a spoznáva príčiny odlišnosti zvykov. Získava znalosti o historických a sociálnych podmienkach národnosti, dostáva informácie o histórii Slovenska a jeho geografickom začlenení. Žiak spoznáva významné osobnosti z histórie oboch národov a oboznámi sa s ich všeobecne platnými myšlienkami. Umožňuje sa návšteva materskej krajiny.

Preferuje sa poznávanie histórie, tradície a súčasného života najbližšieho životného prostredia, formuje sa pocit zodpovednosti za jeho ochranu so zreteľom na uchovanie národnostných hodnôt. Znalosti regionálnej histórie sa podporujú pozorovaním a spoznávaním domáceho prostredia, dostupných historických pamiatok, múzeí, zbierok i aktívnou snahou o ich zachovanie.

Zdôrazňuje sa udržiavanie tradičných rodinných zvykov, pracovných postupov a uchovávanie tradičných pracovných nástrojov.

Obsahovú náplň vyučovania slovenskej vzdelanosti obohacujeme sledovaním národnostného vysielania rozhlasu a televízie, vytváraním návyku sledovať a čítať *Ludové noviny* - predovšetkým prílohu pre deti - a sledovaním informácií o národnostnom dianí v miestnej tlači a televízii.

Významným pomocníkom v našej práci je spolupráca s rodinou. Obraciame pozornosť na jej tradičné usporiadanie a fungovanie a snažíme sa ovplyvňovať jej rozhodovania v záujme národnosti. Rodinu ovplyvňujeme tak, aby sa stala naším pomocníkom. Rodinné prostredie obohacujeme o vydania slovenských národnostných kalendárov i o nové vydania národnostnej literatúry.

Žiakov zapájame do národnostných súťaží, sledujeme celoštátne kultúrne podujatia venované slovenskému daniu a získavame informácie o organizáciách, ktoré podporujú činnosť národnostného života.

Vyučovanie slovenskej vzdelanosti rozvíja schopnosť komunikovať v slovenskom jazyku, precvičujú sa rozprávačské zručnosti. Čerpá z bohatstva ľudovej piesne, hry na ľudový hudobný nástroj, z ľudového tanca, ľudových zvykov i pracovných návykov.

Obsah tohto vyučovacieho predmetu nám umožňuje pozorovať spoločenské a prírodné javy i spätosť človeka s prostredím, v ktorom žije. Rozvíja fantáziu, formuje pohybové schopnosti tradičným rytmom, zdokonaľuje manuálne pracovné návyky vychádzajúc z tradičných techník, uplatňuje dôvtip, rozširuje všeobecný rozhľad a smeruje k vytváraniu uvedomenia si národnostnej príslušnosti.

Kvalita výchovno-vzdelávacieho procesu v tejto oblasti je závislá od osobnej angažovanosti pedagóga. Učitelia, ktorí pracujú v národnostnej škole disponujú bohatými znalosťami z histórie i vývinu a samozrejme aj zo súčasnosti národnostného diania. Tieto vedomosti získavajú zanietením pre prácu v národnostnom živote, štúdiom dostupných materiálov z histórie a sledovaním súčasných informácií vo svojom okolí i v národnostných masovokomunikačných prostriedkoch. Zdrojom týchto snáh je predovšetkým vlastný záujem o činnosť v národnostnom spoločenstve a osobná aktívna činnosť v národnostných spolkoch. Svojím osobným postojom prispievajú k obnove národnostného života a chránia zdedené hodnoty. Znalosť podrobných informácií o svojej národnosti je základnou požiadavkou pre úspešnú prácu v slovenskej vzdelanosti, nie však jedinou. Okrem teoretickej prípravy a praktickej činnosti je potrebné venovať náležitú pozornosť metodickým postupom, ktoré usmernia mladých ľudí v aktívnej práci, ktoré sú dominantným prvkom pri formovaní ich osobnosti a obohacujú ich národnostnú identitu.

Základom pre každú zážitkovú oblasť, pre každú spracovanú tému v národnostnom vzdelávaní má byť všeobecné historické zázemie, o ktorom sa učiteľ informuje z publikovanej literatúry. Treba však mať na zreteli rodinné tradície a náboženské zvyklosti oblasti, v ktorej pôsobí a učebný materiál spracovávať z hľadiska konkrétneho vývinu národnostnej pospolitosti. Rozsah spracovanej témy spresňujeme materiálom získaným od informátorov. Využívame čo najširší okruh ľudí, ktorých vyhľadávame v prostredí, ktoré je žiakom dôverne známe. Napr. navštívime, alebo pozveme na besedu starých rodičov našich žiakov. Dôsledne pripravíme program, cieľavedome usmerníme formulácie otázok tak, aby sme vzbudili úctu k informátorom a záujem detí o ich spôsob

života a ich pamäti. Formovanie hlbokých medziľudských vzťahov umožňuje spoločné prežitie cirkevných sviatkov a osobný styk dvoch alebo troch generácií je zárukou, že tradície sa stanú pevnou súčasťou života mladých.

Učebnice Slovenskej vzdelanosti nám všestranne pomáhajú naplniť túto náročnú a zodpovednú prácu zaujímavým obsahom. Bohatý ilustračný materiál odkryje pred žiakmi čas, ktorý naši predkovia naplnili zmysluplnou prácou, čas, v ktorom žili v zhode s prírodou a vedeli múdro využiť jej dary. Učebnice pomáhajú naučiť žiakov odkrývať stopy už trochu zaviate prachom a hľadať poučenie pre vlastnú budúcnosť.

Obe učebnice vydalo nakladateľstvo Nemzeti Tankönyvkiadó a objednávky vybavuje na adrese:

Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt.
1143 Budapest, Szobránc u. 6.-8.

Békešská Čaba

Počet obyvateľov: 67 000

Poloha:

Leží v juhovýchodnej časti Maďarska, blízko rumunských hraníc.

Zakladatelia mesta boli Slováci z Gemeru, Hontu a Zvolenskej župy. Po usadení sa roku 1715, si postavili svoj prvý kostol. Staviteľom bol Samuel Tešedík. Od konca 19. storočia sa tu dvojjazyčne vykonávali bohoslužby.

Najťažšiu úlohu mal Juraj Ján Harruckern, keď mal zaľudniť neobývané pustatiny, kde bola dobrá úrodná pôda.

Najhustejšie osídlená bola Békešská Čaba. Dnes je župným mestom. Je kultúrnym a spoločenským centrom dolnozemskej Slovákov. Je aj sídlom Konzulárneho oddelenia Slovenskej republiky. Dodnes

Odporúčané učebné pomôcky

k Slovenskej vzdelanosti pre 1. - 8. ročník

1. Učebnica Slovenskej vzdelanosti pre 6-8 ročné deti, Vydavateľstvo Mikszáth (Mikszáth Kiadó), 2002
2. Učebnica Slovenskej vzdelanosti pre 5. - 6. ročník, Národné vydavateľstvo učebníc (Nemzeti Tankönyvkiadó, NT) Budapešť 2007
3. Učebnica Slovenskej vzdelanosti pre 7. - 8. ročník, NT, Budapešť 2007
4. Magda Pažická - Ahoj, dobrý deň, Katka v lese, NT, Budapešť 1996
5. Národopisné štúdie vydané Slovenským výskumným ústavom v Békešskej Čabe, autori: Anna Divičanová, Ondrej Krupa, Štefan Lami, Mária Žiláková, Ildika Fúziková
6. Literárne práce slovenských spisovateľov v Maďarsku
7. Ročenka - Národopis Slovákov v Maďarsku
8. Ľudové noviny - týždenník Slovákov v Maďarsku
9. Príloha Ľudových novín pre deti a mládež Okienko
10. Denne aktualizovaný internetový portál Slovákov v Maďarsku
11. Náš kalendár - publikácia Celoštátnej slovenskej samosprávy
12. Slovenský magazín Maďarskej televízie (MTV) Domovina
13. Slovenské vysielanie Maďarského rozhlasu (MR) V materinskom jazyku
14. Miestna tlač a kalendáre
15. Ondrej Krupa - Malý slovenský národopis, Slovenský výskumný ústav, Békešská Čaba 1999
16. Ondrej Krupa - Kalendárne obyčaje I.
17. Jeseň, predvianočné obdobie, Slovenský výskumný ústav, Békešská Čaba 1996
18. Ondrej Krupa - Kalendárne obyčaje II.
19. Vianoce - Nový rok - Tri krále, Slovenský výskumný ústav, Békešská Čaba 1997
20. Ondrej Krupa - Kalendárne obyčaje III.
21. Predjarie - jar - leto - dni v týždni, Slovenský výskumný ústav, Békešská Čaba 1998

22. Čabianska čítanka - redaktor Ján Chlebnický, Slovenský výskumný ústav, Békešská Čaba 1996
23. Gregor Papuček - Zahučali hory, Budapešť 1983
24. Alexander Kormoš - F santovském Pilíši, Budapešť 1990
25. Od septembra do júna - Čítanie pre slávnostné a iné príležitosti, Vydavateľstvo Etnikum, Budapešť 1997
26. Národopisné videozáznamy spracované v slovenskej redakcii Maďarskej televízie (MTV)
27. Nahrávky hudobných produkcií na magnetofónových kazetách, CD nahrávky
28. Mapy - Slovensko - zemepisná mapa, Maďarsko - územia osídlené Slovákmi, mapa Európy (národnostné zloženie)
29. Obrazy a fotografie dokumentujúce život národnosti
30. Výtvarné práce ľudových umelcov
31. Ukážky prác inšitných umelcov
32. Webové stránky Slováckmi obývaných osád v Maďarsku
33. Webová stránka Celoštátnej slovenskej samosprávy: www.slovaci.hu

Cenné dedičstvo

Ako učiteľia Maďarsko-slovenskej dvojazyčnej národnostnej základnej školy a internátu v Novom Meste pod Šiatrom pokladáme za dôležitú úlohu vyučovanie národopisu.

S radosťou používame knihy a príručky, či pomocné materiály, ktoré doteraz vyšli. Rozhodli sme sa, že aj my sa pripojíme k obohateniu látky národopisu. Je známe, že v susedstve nášho mesta sa nachádza obec Baňačka, kde sme našli cenné dedičstvo. Táto malá dedinka má bohatú ľudovú tradíciu. Baňačka je regionálnym strediskom Slovenského osvetového centra. Nachádza sa tu aj národopisná zbierka zemplínskych Slovákov. Miestne ľudové tradície chráni ženský spevácky zbor Rozmarín, ktorý pôsobí už viac ako desať rokov a s ktorým často organizujeme spoločné programy. Rozhodli sme sa, že vyhladáme starých dedinčanov a poprosíme ich, aby nám, vnúčatám a pravnúčatám odovzdali dedičstvo, ktoré voľakedy aj oni dostali od svojich predkov. Na jeseň 2007 sme začali zbierať materiál. V našej zbierke sa nachádzajú také ľudové zvyky, ktoré žijú už len v pamäti ľudí, alebo ich nájdeme na fotografiách (zhutňovanie, pečenie chleba, páranie peria). Môžeme sa však popýšiť aj takými zvykmi, ktoré pretrvali až dodnes a naďalej ich pestujú (oberačky, tkanie, vianočné a veľkonočné tradície).

Hodnotu zozbieraného materiálu by sme chceli zvyšovať starými fotografiami, ktoré hodnoverne zobrazujú udalosti alebo predmety z minulosti. Myslíme si, že obzvlášť hodnotný bude zvukový materiál. Na nahrávke možno počuť starých ľudí rozprávať po maďarsky a v nárečí. Hovoria o zvykoch svojho detstva, ale aj dospelosti, pričom nahrávka obsahuje monológy a dialógy. Dôležitou časťou zvukového materiálu sú pesničky, zozbierané členkami ženského speváckeho zboru Rozmarín. Zbierka pokračuje aj v súčasnosti. Chceli by sme osloviť každého starého človeka, zozbierať čo najviac starých fotografií a urobiť čo najviac nahrávok. Zozbieraný materiál plánujeme uverejniť vo forme dvojazyčnej, slovensko-maďarskej knihy. Jednotlivé kapitoly budú rozdelené podľa ľudových zvykov, týkajúcich sa jednotlivých ročných období. Ku každému zvyku plánujeme priložiť bohatú obrazovú dokumentáciu. Súčasťou knihy bude aj zvukový materiál, ktorý sleduje udalosti, v nej zachytené.

Ako chceme použiť pozbieraný materiál?

Zozbieraný materiál o ľudových zvykoch môžeme použiť v rôznych formách: na vyučovacích hodinách zabudovaný do učebnej látky, aj ako súčasť rôznych podujatí a sviatkov. Materiál sme rozdelili do štyroch skupín, a to nie náhodne, ale podľa ročných období, lebo aj systém našich učebníc je založený na ročných obdobiach. Prvá časť učebnice sa obyčajne začína témou jeseň. Deti sa môžu oboznámiť s tým, čo je pre jeseň charakteristické. K tejto téme patrí zber jesenného ovocia a úrody. Tu môžeme spomenúť ako ľudový zvyk obračku. Zo zozbieraného materiálu sa deti môžu oboznámiť s obračkou v dvoch jazykoch: po slovensky i po maďarsky. Dočítajú sa o tom, čo a ako robili naši predkovia. S obračkou sa môžeme oboznámiť aj z dávnych fotografií, z ktorých sa dozvedáme, aké stroje a nástroje používali kedysi pri práci. Je tu takisto príležitosť na to, aby sa názvy týchto predmetov žiaci naučili v oboch jazykoch. Vyučovacia hodina môže byť ešte pestrejšia, keď máme k dispozícii aj zvukový materiál o tom, aký zážitok znamenala obračka pre deti v minulosti. Môžeme si vypočuť príbehy, ktoré už patria do kategórie rozprávok. Na vyučovacej hodine máme možnosť aj na to, aby sme si z nahrávky vypočuli veselú obračkovú pesničku v podaní ženského zboru. Ak nám to čas dovolí, deti sa môžu jednu takúto pesničku aj naučiť. Využitie zbierky ľudových zvykov na podujatiach a sláv-nostiach môže mať význam i vo výchovno-vzdelávacom procese.

Zbierka obsahuje aj vianočnú tematiku. Veľmi dobre sa dá využiť pri podujatiach organizovaných v rámci Týždňa sviatočných farieb, ktoré sa u nás už stali tradíciou. Na základe spomienok starých ľudí sme zostavili tradičné betlehenské hry. Členky ženského speváckeho zboru sa naučili jednotlivé roly a piesne. Na našu veľkú radosť nám ich predviedli na spomínanom podujatí koncom roku 2007. Zbierku sme robili aj v kruhu gazdiniiek a boli sme zvedaví na tradičné štedrovečerné jedlá. Takto si naši žiaci mohli pochutnať na bobaľke, ale aj na makovom a orechovom závine z Baňacky. Veľmi dúfame, že našou zbierkou sa nám podarí prispieť k úspešnosti vzdelávacieho procesu a obohatiť vedomosti našich žiakov.

Vedomie, že sme pre nasledujúce generácie zachovali hodnoty z každodenného života našich predkov, nás naplňa dobrým pocitom.

Výskumy

PaedDr. Anna Kondacsová – Monika Szabová – Erika Kraszlánová

Slovenská vzdelanosť

pre 7.-8. ročník základných škôl

Nemzeti Tankönyvkiadó

Výsledky výskumu používania slovenčiny v školstve

Ciele a metódy výskumu

Školstvo je najdôležitejšou inštitúciou prežitia národov, ich kultúry a identity. V prípade Slovákov v Maďarsku úloha škôl nespočíva iba vo vyučovaní jazyka, ale aj v zachovaní národnej identity. Jedným z prostriedkov na dosiahnutie tohto cieľa je slovenský jazyk, či už v nárečovej alebo spisovnej podobe. Práve preto sme sa vo Výskumnom ústave Slovákov v Maďarsku rozhodli podrobne analyzovať jazykovú situáciu v tejto oblasti.

Výskum prebiehal v rokoch 2003 až 2007, cieľom bolo zachytenie zmien, stavu a možných tendencií, informovať o súčasnom stave používania a o životnosti slovenského jazyka v školách v Maďarsku.

Po výbere skúmanej inštitúcie sme mali dve možnosti: buď vyhľadať školu osobne a získať informácie metódou bezprostredného pozorovania, alebo kontaktovať riaditeľa školy a učiteľa slovenčiny a dostať od nich základné údaje o škole. V druhom prípade to boli naozaj len údaje o charaktere školy a forme a podmienkach vyučovania slovenčiny bez osobnej empirie v súvislosti so skutočným používaním jazyka. V prípade používania metódy bezprostredného pozorovania si treba vybrať vhodný termín na návštevu školy. Najlepší je všedný deň, keď sú učitelia slovenčiny prítomní, keď nie je nejaká akcia, slávnosť, výlet atď., ktoré by zmenili život školy. Musíme dostať neskreslený obraz, preto sme vopred stanovili hľadiská bezprostredného pozorovania.

1. Podmienky vyučovania slovenčiny

Ktoré predmety sa vyučujú po slovensky? V koľkých triedach sa učia po slovensky? Koľko pedagógov a s akou kvalifikáciou vyučuje? Z akých kníh a učebných pomôcok? Je v škole učebňa alebo jazykové laboratórium slovenčiny?

2. Okolnosti vyučovania slovenčiny

Podľa čoho, z akých príčin sa deti zapisujú na slovenčinu? Čo ich najviac motivuje počas štúdia slovenčiny? Charakteristika výstupného výsledku vyučovania slovenčiny, ďalšie možnosti štúdia v budúcnosti, vonkajšie okolnosti: nástenky, nadpisy, kontakty školy s ostatnými školami, samosprávami, inštitucionálna podpora slovenčiny, akcie, súťaže v súvislosti so slovenčinou.

3. Rodinné zázemie z hľadiska tradovania slovenčiny

S akými vedomosťami slovenčiny deti prichádzajú do školy? Spolupráca s materskou školou. Nakoľko rodičia podporujú výučbu detí po slovensky? Učia sa deti slovenčinu ako cudzí jazyk alebo ako materinský jazyk predkov?

4. Používanie slovenčiny na hodinách

Nakoľko a v akom jazyku reagujú deti na slovenské výzvy, otázky? Povedia niečo po slovensky aj mimo učiva? Akými špeciálnymi metódami sa pedagógovia prispôsobujú podmienkam vyučovania slovenčiny v danej škole? Ako ovplyvňujú používanie slovenčiny hostujúci učitelia?

5. Používanie slovenčiny v spontánných situáciách

Zhovárajú sa učitelia medzi sebou po slovensky? Je prirodzené, keď niekto v zborovni prehovorí po slovensky? V akom jazyku na to reagujú deti a v akom učitelia? V akých situáciách sa najviac používa slovenčina? Ktorý jazyk používajú deti, keď sa hrajú? Ktorý jazyk počuť, keď vyjdú z triedy?

Výsledky výskumu

Používanie slovenčiny na hodinách

V prvej fáze inštitucionálnej výučby slovenčiny sa vo všetkých typoch škôl metodicky vychádzalo z diglosie žiakov. Všetci žiaci dobre ovládali niektorý miestny dialekt z domu, jazyková výchova smerovala k ovládaniu spisovného jazyka kontrastívnou metódou. Boli však uplatňované postupy, ktoré vyvolali pocit menejcennosti tej jazykovej podoby, ktorú ovládali generácie staršie ako generácie školákov. Následkom výmeny obyvateľstva v rokoch 1946 - 48 bola dolnozemská slovenská societa značne narušená - zmenila sa aj jazyková situácia prostredia, aj stupeň ovládania jazyka detí. Metodika vyučovania sa týmto zmenám neprispôbovala. Pedagógovia si uvedomovali zmeny, ale priznať situáciu, že pre deti slovenskej národnosti je slovenčina cudzím jazykom, by bolo viedlo k politickým komplikáciám. V šesťdesiatych rokoch sa dalo ešte počítať so živým jazykom, ale slovná zásoba bola chudobnejšia, maďarský jazyk mal väčší vplyv. Pre osemdesiate roky je charakteristické, že „v maďarčine je to ľahšie“, motivácia žiadna: „treba učiť angličtinu“ (Pečeňová, 2002, s. 8). Konkurencia angličtiny vyplýva z toho, že slovenčina sa vyučuje ako cudzí jazyk, nie ako materinský, preto sú obidva jazyky z hľadiska žiakov rovnocenné, a angličtina je pritom svetovým jazykom.

Deti prídu do školy napriek príprave v škôlke bez znalosti slovenčiny. Je to

obrovský pokrok, že už v druhom polroku prvého ročníka rozumejú slovenské pokyny učiteľky a aj keď občas s chybami, ale reagujú na otázky. Plynulý slovenský prejav sa ešte ani neočakáva. Deťom robia ťažkosti predovšetkým gramatické rody a pády - gramatické kategórie, ktoré v maďarčine neexistujú, alebo sa vyjadrujú inak. To je dôkazom toho, že deti majú materinský jazyk maďarský a pred školou sa so slovenčinou veľmi nestretli.

Jazykové znalosti žiakov zo slovenčiny sú pred vstupom do školského systému temer nulové, motivácia je tiež veľmi slabá. Čo ostáva cieľom slovenského školstva v Maďarsku? Naučiť čím viac žiakov po slovensky na úrovni základnej školy (schopnejších na strednej) a sprostredkovať slovenskú kultúru a tradície. Tým sa školy stali najdôležitejšími inštitúciami Slovákov v Maďarsku. Môžeme so všeobecnou platnosťou konštatovať, že učitelia slovenských škôl musia paralelne vyučovať obsahové poznatky z daného predmetu a samotný slovenský jazyk.

Musíme vyzdvihnúť dôležitú úlohu hostujúcich učiteľov. Tým, že hostujúce učiteľky nehovoria po maďarsky a aj po dlhšom pobyte maďarčine len rozumejú, sú deti nútené komunikovať s nimi po slovensky. Ony znamenajú „čerstvú krv“ v používaní slovenčiny, lebo svojou prítomnosťou zvyšujú dorozumievaciu funkciu slovenčiny a osviežujú nielen jazyk žiakov, ale aj kolegov. Nezávisle od typu školy všade chvália prácu a vplyv lektorov, navyše sa vyslovili, že škoda, že neprišli skôr. Keďže ich pozitívny vplyv je všade citelný, treba sa snažiť, aby sa hostujúci učitelia dostali aj tam, kde ešte nie sú.

V nižších ročníkoch je slovenčina napr. v Novej Hute (Bükkszentkereszt) veľmi populárna, lebo sa učia hrou, spevom, chodením na výlety. Na hodinách slovenčiny odznievajú pokyny alebo otázky najprv po slovensky, potom sa učiteľ opýta, či rozumeli. Naučené učivo a látku v užšom slova zmysle vedia po slovensky, ale pri voľnejších situáciách (napr. pri našepkávaní) sa vyskytuje miešaná reč alebo maďarský jazyk. Gramatika sa vysvetľuje po maďarsky, čo je obvyklou metódou vyučovania cudzieho jazyka. Keď je niečo dôležité alebo zložité, tak sa to vysvetľuje tiež po maďarsky alebo dvojazyčne. Napr. pravidlo nechá učiteľka prečítať po slovensky a potom ho vysvetľuje po maďarsky. Po slovensky vedia povedať najmä to, čo si nacvičili, alebo čo sa naučili, napr. piesne.

Môžeme konštatovať, že v školách, kde je viac učiteľov slovenčiny a tí majú kontakty mimo školy, je väčší úspech žiakov z hľadiska osvojovania slovenčiny. Izolácia učiteľa, málo mimoškolských aktivít sú demotivujúce faktory.

Slovenčina ostáva bez funkcie, keď je len vyučovacou hodinou. Príprava na jazykovú skúšku, rôzne súťaže alebo iné akcie môžu byť namáhavé, organizovať tábor alebo výlet na Slovensko komplikované, ale keď chceme, aby vyučovanie slovenčiny nebolo samoúčelné, ale malo skutočný osoh, musia školy metodicke spolupracovať, aj si neformálne vymieňať skúsenosti a organizovať možnosti používania slovenčiny.

3. 5. Používanie slovenčiny v spontánných situáciách

Vysoká aktivita a oddanosť učiteľov, vonkajšie znaky slovenskosti, rastúci počet žiakov a podobné faktory by mali pozitívne vplývať na používanie slovenčiny. Účinok majú však väčšinou len v znalosti slovenčiny, nie v jej skutočnom používaní. Učitelia medzi sebou používajú obidva jazyky, s hosťujúcimi učiteľmi slovenčinu. Žiaci medzi sebou hovoria po maďarsky, s tými učiteľmi, ktorí to očakávajú, po slovensky. Nápis v školách deklaruje slovenskosť, na podujatiach sú prítomné obidva jazyky.

V Slovenskom Komlóši (Tótkomlós) pokladajú podľa spoločného dotazníkového výskumu Jazykovedného ústavu Maďarskej akadémie vied a Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku učiteľov za najkrajšie hovoriacich a očakávajú od nich hojné používanie slovenčiny, aby sa deti naučili tento jazyk. V zborovni učitelia hovoria striedavo spisovnou slovenčinou a po maďarsky, nárečie málo počuť, u detí vôbec nie. Výber jazyka u učiteľov závisí nie od zložitosti, ako u detí, ale od témy: keď sa tematika týka slovenčiny, Slovákov alebo Komlóšanov, tak sa hovorí po slovensky, ale o úradných alebo organizačných veciach hovoria po maďarsky. V učiteľskom zbore sú aj učitelia, ktorí nevedia po slovensky, v ich prítomnosti alebo s nimi hovoria tiež po maďarsky, ale s hosťujúcou učiteľkou hovoria vždy po slovensky. Avšak napr. v Pálháze ani učitelia, ani deti nehovoria medzi sebou po slovensky. V málo prípadoch, napr. v Novej Hute alebo v Mlynkoch (Pilisszentkereszt) a Číve (Piliscsév), sa žiaci zhovárali po maďarsky a po slovensky povedali to, čo sa týkalo slovenských reálií, alebo čo bolo vtipné. Učitelia by sa mohli pokúsiť viac rozprávať po slovensky, lebo príklad je dôležitým faktorom výchovy a táto prax by pozitívne ovplyvňovala aj výsledky na hodinách.

Regionálne rozdiely alebo veľkosť a postavenie školy neovplyvňovali signifikantne spontánne používanie jazyka. Rozšíreným a akceptovaným javom je maďarská komunikácia žiakov mimo vyučovacích hodín. Tento stav učitelia nevedia, ani nechcú zmeniť, nikde to nie je cieľom pedagogického programu.

Je veľmi pozitívne, keď sa žiakov podarí „nakaziť“ slovenčinou, rozsypať zrná záujmu o tento jazyk a dať možnosť spoznať tradície, resp. pomocou jazykovej skúšky uplatnenie. Medzi sebou, počas prestávok sa slovenčina málo používa. Deti napríklad šepkajú po maďarsky: keď treba niečo dôležité rýchlo a stručne povedať, tak menia jazyk, aj keď predtým hovorili po slovensky.

Záver

Na základe terénneho výskumu môžeme výskumné výsledky zhrnúť takto: na hodinách slovenčiny jednoznačne prevláda slovenčina, okrem vysvetlení gramatiky alebo niektorých výrazov, kde je z metodického hľadiska potrebné používať maďarčinu. Medzi žiakmi okrem slovenských pozdravov málokedy počuť spontánnu slovenčinu. Súkromné rozhovory sa uskutočňujú prevažne v maďarčine. Počas prestávok, pri hre sa rozprávajú po maďarsky, keď príde učiteľ na chodbu, pozdravia ho po slovensky a pokračujú v takom jazyku, v akom sa s daným učiteľom zvykli rozprávať. Keď vedia, že dotyčný sa sústavne snaží hovoriť po slovensky, a to očakáva aj od ostatných, tak sa tomu prispôbia. Keď však pocítia, že aj komunikačným partnerom je ľahšie používať maďarčinu, tak prejdú na tento jazyk. Ak by sa učitelia pokúsili viac rozprávať po slovensky aj medzi sebou, aj s deťmi, bolo by to dobrým príkladom pre žiakov. V zborovni sa hovorí zmiešané, aj v súvislosti s textom môže nastať zmena jazykového kódu. Keď je prítomný Maďar, ktorý nevie po slovensky, každý hovorí po maďarsky, keď je prítomný hosťujúci učiteľ, používajú slovenčinu. Niektorí pedagógovia sa vedomo snažia používať slovenčinu čím viac, a to najmä v úradných situáciách; zvyky spontánnej komunikácie sa dajú ťažko ovplyvniť. Tieto tvrdenia o používaní jazyka platia pre všetky typy škôl, či je to dvojazyčná škola alebo škola, kde sa slovenčina vyučuje ako predmet. Rozdiel je medzi jazykovými vedomosťami žiakov aj v súvislosti s tým, aké podmienky (počet hodín, predmety) im daná škola poskytne, ale stav spontánneho používania slovenčiny deklarované zaradenie školy do tej či onej skupiny značne neovplyvňuje.

Žiadosť rodičov o vyučovanie slovenčiny formou komunikácie by sa mala brať v škole vážne, v tom prípade by používanie slovenčiny nebolo také pasívne. Na druhej strane v rodinách, kde vyslovene pokladajú za dôležité zachovať si slovenské korene, by si mohli dať námahu hovoriť po slovensky, hlavne keď na nejakej úrovni každý člen rodiny vie po slovensky. Možno, že to znie ako umelý zásah, ale inde je to prirodzené, keď dvaja vedia jeden jazyk a aj ho používajú. Školy, samosprávy, civilné organizácie by mohli propagovať

používanie slovenčiny, vychovávať rodičov. Je pozoruhodným javom, že rodičia očakávajú od školy, že nahradí isté rodičovské úlohy, napríklad naučí dieťa po slovensky. Rodičia sú väčšinou spokojní, keď zapísali dieťa do slovenskej školy, myslia si, že tým splnili želanie starých rodičov. Pedagógovia na druhej strane stále vyzdvihujú „domácu úlohu“ rodinného prostredia: aby sa s deťmi snažili rozprávať po slovensky aj doma.

V Sarvaši, Segedíne, Budapešti, Ostrihome a v Pilíšskej Čabe fungujú katedry slovenčiny integrované do národnostného alebo slavistického inštitútu. Pedagógovia okrem pedagogickej výchovy učiteľov slovenčiny publikujú, organizujú i navštevujú konferencie v prospech upevnenia vedeckého života a slovenského školstva v Maďarsku. Aj vo vysokom školstve však cítiť podobnú jazykovú situáciu ako vo verejnom školstve: slovenčinu používajú len v odbornom, školskom prostredí, resp. v daných situáciách. Každodenným dorozumievacím prostriedkom budúcich učiteľov národnostných škôl a slavistov je maďarčina. To je smutný, ale prirodzený jav, napriek činnosti lektorov. Prirodzený je preto, lebo je samozrejmé, že študenti medzi sebou budú používať ten jazyk, ktorý im ide najľahšie, hlavne keď ide o vedeckú tému, ťažké skúšky. Smutný preto, lebo učitelia cudzieho jazyka musia byť príkladom pre deti aj z jazykového hľadiska. Ak sa v ich reči vyskytujú neistoty, ide to na úkor výučby slovenčiny. Dvojazyčné vyučovacie hodiny vedú k tomu, že študenti nie sú nútení porozumieť ani hovoriť po slovensky, dvojazyčnosťou odvykajú od rozmyšľania po slovensky.

Tí, ktorí sa učili v slovenských školách, aktivizujú sa neskôršie v menšinovom živote, to povedali v Mlynkoch, Novej Hute aj v Černi (Bakonycsérnye). Po štúdiu sa vrátia do svojho rodiska a veľa urobia pre tamojšiu slovenskú komunitu. Okrem tejto perspektívy práce v slovenskej menšinovej oblasti alebo povolania slovenského národnostného učiteľa treba žiakom ponúknuť aj ďalšie možnosti budúcej profesie, ktorá súvisí so slovenčinou. Obchod, prekladateľstvo, práca v medzinárodných firmách sú dobré možnosti pre mladých ovládajúcich slovenčinu, ale ich jazyková úroveň musí byť vyššia ako základný stupeň. Tu zistíme rozdiel medzi pedagogickým programom národnostných škôl (spoznanie tradícií, aspoň minimálne ovládanie a obľúbenie si slovenského jazyka) a medzi požiadavkami trhu práce (napr. odborný jazyk na úrovni rokovania, preklad z angličtiny do slovenčiny a pod.).

Vedecké poznanie má aj praktický charakter, naše výskumné výsledky by

mali pomôcť pri ďalšom rozvoji používania slovenského jazyka v školách v Maďarsku. Z našich skúseností vyplývajú tieto „dobré rady“ na upevnenie používania slovenčiny:

1. Školský systém a predmety majú vyhovovať požiadavkám trhu práce, aby sa slovenské deti mohli lepšie uplatniť (tým aj slovenská škola bude lákavá), neskončiť jazykovou skúškou, ale ďalej zužitkovať vedomosti zo slovenčiny.

2. Nezatvárať malé školy, aj keď je detí málo, lebo keď cestujú do inej školy, nie je isté, že do slovenskej.

3. Ďalej rozvíjať systém hostujúcich učiteľov.

4. Učitelia by mali dať pozitívny príklad pri každodennom používaní slovenčiny tým, že tento jazyk používajú nielen na hodinách, ale aj v spontánných situáciách, medzi sebou, aj s deťmi.

5. Zapojiť rodičov do používania slovenčiny, presvedčiť ich nielen o tom, aby dali dieťa do slovenskej školy, ale aj o tom, aby používali slovenčinu doma, nezávisle od úrovne svojich jazykových vedomostí.

6. Nájsť čím viac príležitostí používať jazyk: v krúžkoch, v konverzácii zapojením rodiny a civilných organizácií.

7. Snažiť sa o jednojazyčnosť: keď človek vie, že daná informácia odznie aj po maďarsky, nebude nútený porozumieť po slovensky - to sa vzťahuje predovšetkým na vysokoškolákov.

Bibliografia

BODONYIOVÁ, Edita: Nemzetiségi oktatásügy Magyarországon 1945-től napjainkig. Budapest: ELTE BTK 1999.

CSÖRGÖLOVÁ, Anna: Návážný model vzdelávania na báze národnostnej školy - materská škola - základná škola - gymnázium - nadstavbové štúdium. In: Jazyk, kultúra, história Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba: VÚSM 2006.

BARTHOVÁ-FAZEKAŠOVÁ, Mária: Slovenská národnostná škola a jej vzťah k ľudovej kultúre a jazyku. In: Slovenčinár. Budapešť: CSS 2001. s. 51 - 56.

FARKAŠOVÁ, Eva: Používanie slovenského jazyka v národnostných školách v Maďarsku. In: Kultúra, jazyk, história Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba: VÚSM 2006. s. 199 - 203.

GYIVICSÁN Anna: Szlovák oktatás Magyarországon. In: A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói. Békéscsaba: VÚSM, 2003. s. 76 - 85.

HOMIŠINOVÁ, Mária: Slovenská inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociolingvistického výskumu. Békešská Čaba: VÚSM 2003. s. 131 - 143.

HORNOKNÉ UHRIN Erzsébet: A békéscsabai szlovák értelmiség anyanyelvhasználata. PhD-értekezés. (rukopis) 2000. 226 - 231.

KISSOVÁ, Éva: Slovenský jazykový úzus v Békešskej Čabe na prvom stupni školskom veku. Békéscsaba 1999. (diplomová práca)

KRASLÁN, Štefan: Slováci v Maďarsku - Školstvo a mimovládna sféra. (rukopis) 2007.

OSVÁTH Anna - SZARKA László (red.): Anyanyelv, oktatás - közösségi nyelvhasználat. Budapest: Gondolat - MTA KI 2003. 190 p.

PALAČIKOVÁ, Renáta: Slovenský jazyk na Základnej škole č. 3. v Békešskej Čabe. 2002. (diplomová práca)

PAŽICKÁ, Magdaléna: Funkcia a postavenie slovenského jazyka v Slovenskej základnej škole v Sarvaši. In: Slovenčinár. Budapešť: CSS 2001.

PEČEŇOVÁ, Edit: Dvojazyčná národnostná škola - ako ďalej. In: Slovenčinár. Budapešť: CSS 2002.

TÓTH, Alexander Ján: O slovenčine v školách v Békešskej župe. In: Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe. Békešská Čaba: VÚSM 2005.

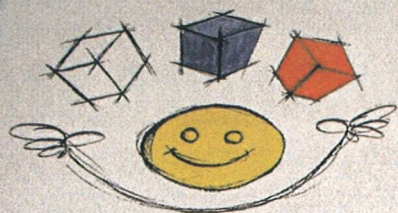
UHRINOVÁ, Alžbeta: Používanie slovenčiny v školských inštitúciách v Békešskej Čabe. In: Slovenčinár. Budapešť: CSS 2002.

UHRINOVÁ, Alžbeta: Používanie materinského jazyka v kruhu békésskočabianskej slovenskej inteligencie - A békéscsabai szlovák értelmiség anyanyelvhasználata. Békešská Čaba 2004. s. 170 - 171.

VÁMOSOVÁ-TELEKEŠOVÁ, Eva: Niektoré sociolingvistické aspekty maďarsko-slovenskej dvojazyčnosti žiakov základných škôl v Maďarsku. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Békešská Čaba: VÚSM 2004. s. 334 - 335.

Inštitúcie CSS

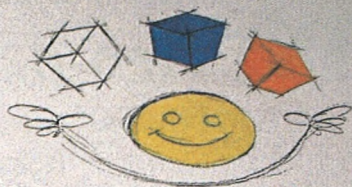
v službách národnostných škôl

*Szlovák Óvodai
Módszertani Központ*

*Slovenské metodické centrum
pre materské školy*

*Országos Szlovák
Önkormányzat*

*Szlovák Óvodai Módszertani Központ
Slovenské metodické
centrum pre
materské školy*

ányzat

Edita Pecsényová
Aktivity Metodického centra

1. Vznik inštitúcie

Metodické centrum vzniklo v roku 2003 z iniciatívy učiteliek materskej školy pri Slovenskom gymnáziu, základnej škole a kolégiu v Békešskej Čabe. Je všeobecne známe, že pre národnostné vzdelávacie inštitúcie nie je vybudovaný systém metodickej podpory na župnej, regionálnej a ani na celoštátnej úrovni. V inštitúciách s celoštátnou pôsobnosťou sa otázkam slovenského národnostného školstva venuje iba jedna osoba. Úloh, ktoré čakajú na riešenie, je pritom veľa. Prebiehajúce zmeny v školskom systéme sa dotýkajú aj našich ustanovizní. Župné a celoštátne inštitúcie sa popri plnení tradičných úloh, organizovaní rôznych predmetových súťaží, zaoberajú v prvom rade zavádzaním nových predpisov do škôl a organizovaním dvojstupňových maturitných skúšok na stredných školách.

V r. 2003 vzniklo pri Celoštátnej slovenskej samospráve (CSS) Metodické centrum pre MŠ, za účelom, aby nahradilo vyššie uvedené chýbajúce články a aby uľahčilo prácu učiteliek MŠ.

Činnosť Metodického centra pre MŠ bola po modifikácii zakladajúcej listiny v r. 2006 rozšírená na ZŠ a SŠ a v súčasnosti pôsobí pod názvom Slovenské pedagogické a metodické centrum (SPMC).

2. Činnosť SPMC

Základom našej činnosti, ktorá bola iniciovaná zdola, je výmena skúseností, ukážky používania nových metód v oblasti predškolskej jazykovej výchovy, hľadanie nových ciest a spôsobov skvalitnenia vyučovania, oboznámenie sa s výsledkami a skúsenosťami hosťujúcich učiteliek zo Slovenska a plánovanie rôznych ukázkových zamestnaní. SPMC pravidelne organizuje celoštátne, resp. regionálne metodické dni pre učiteľky MŠ a ZŠ, pričom upevňuje dobrú spoluprácu so slovenskými odborníkmi v oblasti dramatickej, hudobnej a výtvarnej výchovy a v záujme zjednotenia síl spolupracuje s domácimi odborníkmi na rôznych katedrách vysokých škôl. Od r. 2006 sa zapájajú do činnosti SPMC aj naši domáci odborní poradcovia slovenského jazyka a literatúry.

3. MŠ v systéme slovenského národnostného školstva

Pri súčasnom stave vytrácania sa jazyka zo života menšiny zohráva MŠ pri jeho záchrane najdôležitejšiu rolu. V čase, keď sa úloha rodiny pri zachovaní

jazyka zoslabuje, alebo úplne stráca, môže MŠ pri šťastnom prepojení rodičovských a spoločenských požiadaviek spraviť pre záchranu jazyka najviac a stať sa tak základňou pre školu, v ktorej prebieha výučba v slovenskom jazyku. Ak sa malé dieťa v MŠ prirodzeným spôsobom stretáva s materinským jazykom svojich starých rodičov, je to poklad, na ktorom môže škola smelo ďalej stavať.

Je paradoxné, že práve najdôležitejšia oblasť slovenského národnostného školstva existovala dlhé desaťročia bez akejkoľvek odbornej pomoci. Príprava národnostných učiteľov pre MŠ prebieha v Maďarsku v maďarskom jazyku. Všetky odborné predmety sa vyučujú po maďarsky a národnostný obsah, „slovenská náplň“ sa spravidla objavuje iba ako súčasť špecializácie, dopĺňajúc tak základné odborné vzdelanie. Po ukončení vysokej školy sú učiteľky MŠ na pracoviskách osamotené a bez slovenskej metodickej podpory pomocných inštitúcií, nemajú dost informácií, nemajú možnosť vymeniť si skúsenosti, nepoznajú rôznorodé formy dopĺňujúceho štúdia a veľmi často ani spoločenské prostredie MŠ im neposiela jasné signály o tom, čo sa očakáva od slovenskej učiteľky MŠ. Táto skutočnosť často vedie k neistote a k podceneniu dôležitosti ich úloh a postavenia.

SPMC, nadväzujúc na Celoštátny základný program predškolskej výchovy s nadväznosťou na jednotlivé ročné obdobia a oblasti všestranného rozvoja osobnosti dieťaťa, zhotovuje tzv. *Metodické zošity*. Rozposiela ich poštou všetkým MŠ v Maďarsku, v ktorých sa realizuje predškolská výchova v slovenskom jazyku.

Metodické zošity majú jednoduchý formát, sú zhotovené pre praktické použitie. Od začiatku ich vydávania (r. 2003) prešli určitým vývinom. Popri veršoch, ktoré sa viažu na rôzne tematické okruhy, popri krátkych rozprávkach, dramatizáciách rozprávok, piesňach, maľovankách, číselných úlohách, pracovných listoch sa postupne objavujú aj nové kapitoly, ako napr. *Učiteľky, na slovíčko*. Táto kapitola obsahuje opis niekoľkých výchovných situácií v slovenskom jazyku a návrhy na ich riešenie. Obvykle prinášame v Metodických zošitoch aj články zo slovenských odborných časopisov *Predškolská výchova* alebo *Včielka*, ktoré sa bezprostredne dotýkajú tej-ktorej témy.

Na základe celoštátneho základného program pre MŠ, ako aj novely školského zákona si MŠ v r. 2004 mali vytvoriť samostatný program zdravotnej výchovy. Nakoľko sme presvedčení, že slovenská jazyková výchova má byť pri-

tomná vo všetkých rozvojových oblastiach MŠ - čo sa, žiaľ, nie vždy a všade deje - považovali sme za vhodné vytvoriť k tejto tematike metodický materiál v slovenskom jazyku a rozposlať ho učiteľkám MŠ.

Metodické zošity sa v jednotlivých MŠ v Maďarsku stretli s pozitívnym ohlasom, podľa našich informácií sú využívané v každodennej činnosti.

4. Metodické zošity (2003-2007)

Školský rok 2003/2004

1. Jeseň I.
2. Vianoce
3. Výtvarná výchova netradične - metodická príručka
4. Jar
5. Leto

Školský rok 2004/2005

1. Jeseň II.
2. Tvorivá dramatika - metodická príručka
3. Zborník piesní a pohybových hier
4. Ľudské telo
5. Pásmo ľudových zvykov zo Slovenska od Ondreja do Vianoc
6. Riekanky, vyčítanky, piesne a tance - metodický materiál
7. Metódy a formy práce s deťmi - metodický materiál
8. Doprava

Školský rok 2005/2006

1. Rodina I.
2. Hra ako cenný pedagogický prostriedok - metodický materiál
3. Pesničky na každý deň + CD
4. Moja rodina II.
5. Farebný svet
6. Čísla
7. Deň matiek
8. Z pokladnice ľudových piesní Slovákov v Maďarsku I. + CD
9. Domáce zvieratá
10. Burza nápadov ku Dňu matiek

Školský rok 2006/2007

1. Čarovný svet rozprávok
2. Z pokladnice ľudových piesní Slovákov v Maďarsku II.
3. Burza nápadov - Vianoce
4. Modely a metodické postupy vo výchovných zložkách pri práci s deťmi v slovenskom jazyku - metodický materiál
5. Riekanky a pohybové hry
6. Spieva celá škôlka

5. Organizovanie metodických dní

Metodické dni, ktoré sa uskutočnili za uplynulé štyri roky, boli a aj sú v kruhu učiteliek MŠ veľmi populárne. Záujem sa odrazil na vysokej účasti. Metodické dni sme organizovali v Békešskej Čabe, Budapešti, Slovenskom Komlóši (Tótkomlós), Sarvaši a v Číve (Piliscsév).

Počas štvorročného obdobia sa uskutočnilo 13 metodických dní.

Metodické dni sú vždy jednojazyčné, prebiehajú v slovenskom jazyku. Prednášatelia a vedúci praktických zamestnaní sú odborníci zo Slovenska z oblasti dramatickej, hudobnej a výtvarnej výchovy.

Metodické dni majú svoju pevnú štruktúru:

- ukážkové zamestnanie, spracovanie vybraného tematického okruhu, dramatizácia rozprávky
- prednášky k vybranému tematickému okruhu
- praktické zamestnanie - nácvik piesní a tancov, pohybových a bábkových hier, dramatizácie rozprávok a výtvarné aktivity.

V rámci ukážkových zamestnaní sa spracovali nasledujúce témy: rodina, domáce zvieratá, ľudské telo, ročné obdobia, rozprávky, čísla. Praktické zamestnania mali tiež veľmi pestrý obsah: učili sme slovenské pesničky, ľudové piesne Slovákov v Maďarsku, bábkové hry, riekanky a vyčítanky, pohybové hry a tance. Veľmi populárne boli aj naše výtvarné aktivity ku Dňu matiek, na Vianoce a na Veľkú noc.

6. Nové aktivity SPMC

Od jesene 2006 sa činnosť Metodického centra rozšírila aj na školské inštitúcie.

Boli organizované dva metodické dni pre učiteľov ZŠ a SŠ.

V novembri 2006 sa v Békešskej Čabe konal metodický deň pod názvom *Čo si od nás žiada škola 3. tisícročia?* s nasledujúcimi témami:

- Čítanie a rozvoj kompetencií
- Integrovaná výchova a vzdelávanie detí a mládeže s poruchami učenia v národnostných školách
- Rozvoj komunikačných zručností u slovenských žiakov žijúcich v zahraničí
- Predstavenie cvičebnice zo slovenského jazyka pre žiakov s neslovenským materinským jazykom
- Skúsenosti z dvojstupňových maturitných skúšok zo slovenského jazyka a literatúry a zo slovenskej vzdelanosti a ich ďalšie zmeny
- Starostlivosť o nadané deti

V auguste 2007 v spolupráci s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky sme zorganizovali medzinárodný seminár *Slovenčina ako cudzí jazyk* - možnosti uplatnenia v rámci bilingválneho vzdelávania na základných a stredných školách v zahraničí za účasti učiteľov z Rumunska a zo Srbska. Odborným garantom podujatia bolo Metodické centrum SAS - Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. Na seminári bol predstavený aj internetový vzdelávací program *e-learning slovac*. Podujatie dopĺňala výstava učebníc zo Slovenska.

7. Nadácia pre nadaných

Z iniciatívy SPMC bol vypracovaný program CSS pre nadané deti. Cieľom programu je podporovať žiakov, ktorí sa popri svedomitom štúdiu snažia zdokonaľiť v slovenčine a v znalosti slovenskej kultúry, ktorí sa aktívne zúčastňujú na súťažiach pre ZŠ, na kultúrnych a spoločenských podujatiach Slovákov v Maďarsku a chcú pokračovať v štúdiu na slovenskom gymnáziu v Békešskej Čabe alebo v Budapešti. *Nadácia pre nadaných* podporuje aj tých pedagógov, ktorí sa popri svojich pracovných povinnostiach venujú žiakom a vedú ich k realizácii hore uvedených cieľov.

Prihlásení žiaci spĺňajú požiadavky stanovené Nadáciou, zostavujú projektové práce, cieľavedome si rozširujú znalosti a vedomosti.

Nadácia pre nadaných

Praktická príručka pre mentorov

Vážení mentori!

V súčasnosti sa na pedagógov kladú stále vyššie a vyššie požiadavky, menia sa predpisy, legislatíva, modernizuje sa výchovno-vzdelávací proces, zavádzajú sa do vyučovania nové technológie, avšak v prostredí školy sa bezprostredný kontakt učiteľ - žiak nedá ničím nahradiť!

Učiteľom na slovenských školách v Maďarsku nemôže byť ľahostajné, ako sú žiaci schopní efektívne používať jazyk svojich predkov.

Nadácia pre nadaných, založená CSS, sa v duchu deklarovanej európskej politiky multilingvizmu a multikultúrnosti orientuje na zachovanie národnej a kultúrnej identity Slovákov v Maďarsku. Jej úlohou je motivovať mladú generáciu a aj pedagógov vzdelávať sa v jazyku predkov, rozvíjať jazykové zručnosti v slovenských školách aj v mimoškolskej činnosti, aktívne využívať jazyk počas pobytov na Slovensku.

Nadácia preto pripravila program na podporu žiakov a ich učiteľov-mentorov. Poskytuje štipendium pre žiakov a finančnú podporu pre mentorov. *Výška štipendia pre žiakov je 10 000 Ft/mesiac a podpora mentora je 5 000 Ft /mesiac na žiaka.* Doba poskytovania štipendia/podpory je maximálne 3 polroky.

Jeden polrok trvá 5 mesiacov, t.j. od septembra do januára, resp. od februára do júna. Žiak sa môže prihlásiť v septembri, resp. v januári daného školského roka. Ak sa žiak 7. triedy prihlási do programu v septembri, štipendium začne dostávať od februára (t. j. 3 x 5mesiacov), ale ak sa žiak zapojí až v januári, bude poberať štipendium od septembra (t. j. 2 x 5 mesiacov).

Žiak 8. triedy sa môže prihlásiť len v septembri, v tom prípade bude poberať štipendium od februára (t. j. 1 x 5 mesiacov).

Spôsob poskytovania štipendia

Nadácia pre nadaných, založená CSS, otvorí pre úspešných uchádzačov účet v banke, kam budú peniaze zasielané. Prístup k účtu a finančným prostriedkom ude viazaný na prijatie na slovenské gymnázium. Ak na určené gymnázium nenastúpi, finančné prostriedky mu nebudú vyplatené.

O výške uložených prostriedkov bude pravidelne informovaný zákonný zástupca žiaka.

Spôsob poskytovania podpory pre mentora

Mentor bude pravidelne dostávať stanovenú podporu vo výške 5000 Ft mesačne na žiaka od druhého polroka práce so žiakom.

Mentorom sa môže stať učiteľ slovenského jazyka a literatúry, resp. učiteľ predmetu, ktorý sa vyučuje po slovensky v jedno -, dvojjazyčných školách a v školách, kde sa slovenčina vyučuje ako predmet.

Jeden mentor môže mať aj viac žiakov.

Špecifiká programu v školskom roku 2006/2007

V školskom roku 2006/2007 bol vypísaný súbeh Nadácie pre nadaných prvýkrát, a to pre žiakov 7. triedy základných škôl. Úspešní uchádzači poberali štipendium / podporu 2 x 5 mesiacov.

Nadácia pre nadaných praje každému mentorovi veľa úspechov v práci!

Praktická príručka pre žiakov

Milí žiaci,

obľúbili ste si hodiny slovenského jazyka? Chcete sa zdokonaľiť v jazyku svojich predkov? Pátrate po dejinách vlastnej rodiny? Lámete si hlavu, kam na strednú školu?... tak sme tu!

Nadácia pre nadaných je určená práve pre Vás. Pomôžeme Vám rýchlo nájsť odpovede na tieto otázky. Už ste sa isto presvedčili, že stále platí staré známe: *koľko rečí vieš, toľkokrát si človekom*.

Sme občanmi Európskej únie, otvorili sa nám dvere do všetkých krajín a musíme robiť všetko pre to, aby sme si ich nezabuchli. Ako žiaci slovenských škôl každoročne navštívite svoju malebnú materskú krajinu v srdci Európy. A ruku na srdce! Kolkí z Vás stratia odvahu, keď majú hovoriť po slovensky. Chceme Vás naučiť používať slovenský jazyk v praktickom živote.

Nadácia pre nadaných Vám ponúka:

Inšpiráciu

Tvorivý zápal

Zaslúženú odmenu

Čo Ťa čaká?

Stačilo pár úvodných viet a už Ti v hlave víria myšlienky. A my vieme, aké.

- Koho si vyberiem za mentora: pani učiteľku..., či pána učiteľa...? Ved' s ním budem spolupracovať dennodenne počas celého programu.

- Viem, že mamka a tatko budú mať radosť. Už nebudem lenivec!

- Ale ako začnem? Preštudujem si všetky možnosti, ako sa dostať medzi nadaných. Stačia mi len diplomy, alebo sa hneď pustím do zbierania materiálov o rodine?

- Tak, kde sú tie papiere? Vyplním tlačivá. Napíšem životopis, ved' je to hračka. Všetko si skontrolujem radšej dvakrát!

- Teraz to najhoršie - správne napísať adresu a poslať.

- A už len čakať! Vyberú ma - nevyberú ma - vyberú ma - nevyberú ma... vyberú ma!

Vybrali ma! Ale nezaháľam, pokračujem v práci s mentorom. Zdokonaľujem sa v slovenčine - čítam, cestujem, diskutujem a teším sa na Slovensko, aby som ukázal odvahu rozprávať.

Pripravujem sa na štúdium na slovenskom gymnáziu. Bol som aj na Dni otvorených dverí. Celkom sa mi tam páči.

Finišujem s projektovou prácou. Vyzerá dobre, príloha je bohatá. Mentor ma stále chváli.

Už mi Nadácia šetrí na ďalšie štúdium. Snaha sa vyplatila.

A nie jedna! Som študentom na gymnáziu a Nadácia mi pomohla získať učebnice a všetko, čo do školy potrebujem. Veľa som sa vďaka projektu Nadácie a svojmu mentorovi naučil, a teraz to môžem využívať, štúdium je hneď ľahšie a veselšie. Budem na všetkých súťažiach - prvý!

Nadácia pre nadaných sa na Teba teší!

Ponuka Dokumentačného centra CSS pre národnostné školy

Slovenské dokumentačné centrum (SDC) založilo Valné zhromaždenie Celoštátnej slovenskej samosprávy v roku 2003 s cieľom, aby ako jej inštitúcia odborne zbieralo, spracovalo a poskytovalo dokumenty duchovnej kultúry Slovákov v Maďarsku, materiály, ktoré dokumentujú ich verejný život, ako aj ich krásnu a odbornú literatúru, a to vo forme písanej, audiovizuálnej a digitálnej.

Vykonávame klasickú knižničnú funkciu. Nákupom lexikónov, encyklopédií a slovníkov sa nám podarilo vybudovať príručnú knižnicu, ktorá je dôležitou pre inštitúciu tohto typu.

Spracovali sme dokumenty, ktoré boli vo vlastníctve CSS a paralelne nakupujeme nové publikácie slovenských autorov v Maďarsku. V zmysle našich predpisov zaobstarávame tri exempláre z každého dokumentu, z ktorých jeden je na prezenčné výpožičky.

Počas fungovania našej inštitúcie sa nám podarilo nakúpiť niekoľko dokumentárnych filmov, resp. takých amatérskych záberov, ktoré zachytávajú zvyky, tance a spevy jednotlivých osád a regiónov. Disponujeme však aj metodickými publikáciami ľudového tanca, rukopismi odborných publikácií, ako aj publikácií Celoštátnej slovenskej samosprávy. Významnú časť fondu tvoria periodiká, ktoré postupne doplníme chýbajúcimi ročníkmi. Fond sa priebežne dopĺňa diplomovými prácami a odbornými prácami a začali sme zbierať aj drobnú tlač.

Disponujeme takisto dokumentmi zábavnej literatúry. Obľúbené sú rozprávky, hrané filmy na videokazetách, CD a DVD nosičoch, ktoré si zapožičiavajú predovšetkým školy a kluby.

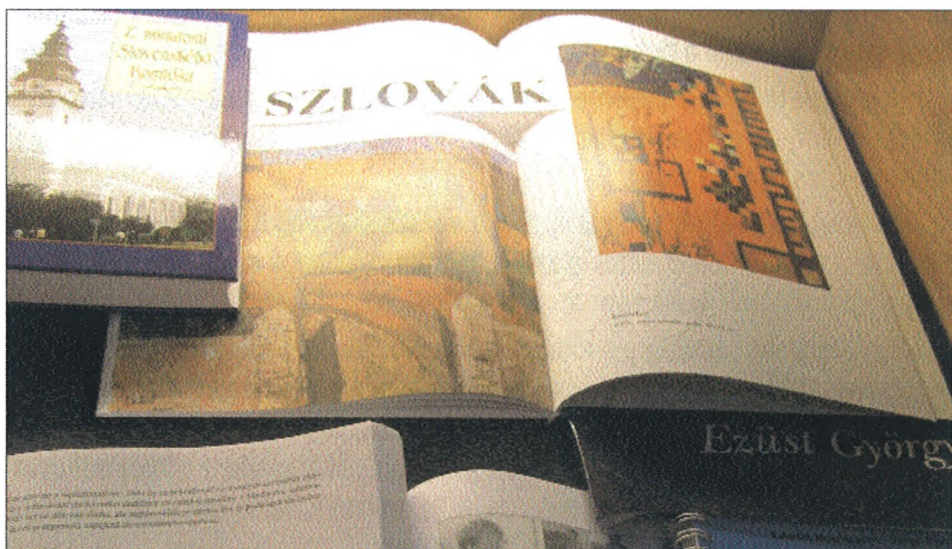
Popri dokumentačnej, ochranárskej a spracovateľskej funkcii našou úlohou je aj poskytovanie dokumentov a informácií pre bádateľov a študentov, ktorí sa zaoberajú verejným, kultúrnym a vedeckým životom Slovákov v Maďarsku.

Pri vypracovaní štruktúry a metód našich služieb sme museli mať na zreteli, že Slováci v Maďarsku žijú vo viacerých regiónoch. Internetový katalóg je pre nás veľmi dôležitý, lebo pomocou internetu sa dajú prekonať geografické bariéry. Dokumenty, objednané cez internet môžeme používateľom sprostredkúvať poštou alebo elektronicky. O fonde informuje on-line katalóg dokumentačného centra, ktorý sme mohli zakúpiť pomocou súbehu.

Adresa katalógu SDC je <http://sdc.slovaci.hu>. Tu si môžete pozrieť, či požadovaným dokumentom disponujeme a na e-mailovú adresu sdccss@slovaci.hu môžete poslať svoju žiadosť. Plánujeme, že ak ste už zaregistrovaným používateľom SDC, počas roka si budete môcť objednať dokument priamo z vyhľadávania. Zaregistrovať sa môžete na uvedenej e-mailovej adrese, alebo osobne priamo v kancelárii SDC, ktorá sa nachádza v sídle CSS (1114 Budapest, Fadrusz u. 11/a). V prípade osobnej návštevy je potrebné zahľásiť sa na tel. číslo 06/ 30/ 526-5523.

Za druhú veľkú úlohu by som označila digitalizačnú činnosť SDC, v rámci ktorej sme vypracovali viac projektov, zameraných na digitalizáciu audiovizuálnych materiálov Slovákov v Maďarsku. Túto činnosť sme začali v štúdiu Maďarského rozhlasu v Segedíne na vlastnom technickom zariadení, pričom fond sme rozšírili o fotografické dokumenty archívu Ľudových novín a o zvukové dokumenty Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Túto úlohu považujem za naozaj závažnú, pretože ide o zachraňovanie archívnych dokumentov, ktorým v súčasnej forme hrozí zánik.

Našou úlohou je nadviazať styky s knižnicami, ktoré majú na starosti zabezpečenie knižničných materiálov pre Slovákov v Maďarsku. S cieľom zmapovania situácie na tomto poli dvojročne organizujeme konferencie pre knihovníkov. Tieto fóra sa ukazujú byť vhodnými na výmenu odborných skúseností knihovníkov, ako aj na prezentáciu našich služieb.

Daniela Onodiová
Slovenské divadlo Vertigo
(aj) v službách detí

Slovenské divadlo Vertigo (SDV) ako jedna z inštitúcií *Celoštátnej slovenskej samosprávy* (CSS) od roku 2008 k svojej primárnej úlohe, ktorou je tvorba a šírenie divadelných inscenácií na ochotníckej i profesionálnej báze, pripojila ďalšie, s činnosťou divadla úzko súvisiace. Ak tendenciou CSS je „odovzdávanie“ konkrétnej kultúrnej činnosti, t. j. kultúrnych podujatí CSS inštitúciám, je len logické, že Vertigo od ústredia prevzalo predovšetkým aktivity z oblasti detského divadla a dramatickej výchovy. Sprievodné akcie, zamerané na divadlo dospelých teraz opomeniem a zameriam sa na detské divadlo. Podujatia tohto charakteru začal v roku 1992 organizovať Zväz Slovákov v Maďarsku, neskôr v ich usporiadaní pokračovala Celoštátna slovenská samospráva.

Slovenské divadlo Vertigo je tak v tomto roku po prvýkrát organizátorom tradičnej - mimochodom práve teraz jubilejnej, pätnástej prehliadky detského divadla *Deti deťom*, letného *divadelného (divadelno-hudobného) tábora* pre žiakov základných škôl a divadelného tábora pre vyššiu vekovú skupinu. Dve, resp. tri akcie so sebou úzkou súvisia, pretože predstavenia, ktoré sú výsledkom divadelných táborov (na ktorých sa vždy zúčastňujú žiaci z viacerých škôl) sú pravidelne prítomné a prezentované na prehliadkach *Deti deťom* (organizovaných vždy v apríli - máji). Zámerom, plánom SDV do budúcnosti je nečakať s týmito predstaveniami do prehliadky, ale predstaviť ich v rámci turné aspoň v niektorých zo škôl, odkiaľ prichádzajú žiaci do tábora. Ideálne by takisto bolo, keby aj jednotlivé školy, resp. miestne kultúrne domy poskytovali svojim školským divadelným súborom miesto na prezentáciu.

Detské divadelné prehliadky *Deti deťom* sú jediným celoštátnym - najvyšším - fórom slovenského detského divadla v Maďarsku, na ktorých sa predstavujú školské dramatické súbory. Sú možnosťou na prezentáciu, možnosťou na získanie nových poznatkov, skúseností (i nápadov!), na výmenu názorov, na stretnutie s pedagógmi, zaoberajúcimi sa tou istou činnosťou. Okruh škôl, ktoré sa pravidelne na prehliadkach prezentujú, je prakticky roky ten istý (v súčasnosti 8 škôl), samozrejme by sme sa veľmi tešili, keby sa k „rodine“ priaznivcov a priamych aktérov detského divadla pridali ďalšie školy.

Cieľom *divadelno-hudobných táborov* je posilnenie záujmu o detské divadlo, o prácu v kolektíve, ako aj rozšírenie slovnéj zásoby. Divadelné tábory sú zamerané na dramatickú výchovu a jej využitie v procese naštudovania detského divadelného predstavenia. Forma letného tábora - sústredenia sa ukázala byť optimálna. Tábory sú vlastne komplexnými dielňami, v rámci ktorých sa detskí účastníci a ich učiteľky zoznamujú s procesom prípravy predstavenia. Prítomnosť učiteliek na skúškach predstavení je veľmi dôležitá, pretože na jednej strane vedia - odborne i jazykovo - pomôcť svojim deťom, na druhej strane aj ony sa lepšie oboznámia s fortielmi detského divadla.

S detským divadlom úzkou súvisí dramatická výchova, ktorú som už spomenula. Celoštátna slovenská samospráva získala v roku 2003 akreditáciu na zorganizovanie školenia dramatickej výchovy: *„Dramatická výchova, základy detského a bábkového divadla pre slovenských pedagógov.“* 120-hodinový kurz, rozdelený do troch 40-hodinových modulov, ukončilo v rámci dvoch ročníkov 21 z 24 frekventantiek. Niektoré z nich boli už skúsenými divadelníčkami, niektoré sa s touto oblasťou zaoberali v materskej škole, niektoré, ale tých bolo naozaj len zopár, nemalo s touto oblasťou žiadne skúsenosti. Poznatky, získané v rámci školenia, môžu zúžitkovať v práci v dramatickom krúžku v tej- ktorej škole, ale i na vyučovacích hodinách, pri príprave kultúrnych podujatí, či v rámci zamestnaní v materských školách. Povolenie na zorganizovanie ďalšieho ročníka v tomto roku vypršalo. Cieľom SDV je pokračovať v školení dramatickej výchovy, pretože poskytuje cenné poznatky z tejto oblasti, zvyšuje kreativitu, ale takisto rozširuje rozhľad v dramatickom umení. Je dôležité povedať, že dve tretiny rozvrhu školenia tvoria praktické zamestnania.

SDV má aj ďalšie plány, súvisiace s detským divadlom: vyslania pedagógov na prehliadky, prijatie divadelných súborov, hrajúcich pre deti zo Slovenska. Jednoducho: všetko pre deti, pre žiakov, i pre tých starších. Toto sú naše ciele, presnejšie povedané, náš zámer či túžba. Pretože: chcieť musia obe strany. A je na nás - organizátoroch, učiteľoch, riaditeľoch, vedúcich krúžkov, lektoroch, aby to, čo chceme deťom odovzdať, bolo príťažlivé, zaujímavé, motivujúce, inšpirujúce.

Môj krátky príspevok neviem skončiť inak ako slovami, ktorými som sumarizovala prednášku na konferencii VÚSM v októbri 2007: Základom detského divadla hra, ku ktorej sa pripája z nášho hľadiska tak dôležitý jazyk. Ak tieto činnosti prebiehajú v inom jazyku než materinskom, dieťa si to, čo sa má naučiť,

síce neosvojuje tak mechanicky a spontánne, ako kým bolo ešte maličké, rozhodne však jazyk, pre neho cudzí, prijíma ľahšie a s väčšou chuťou. Hra a jazyk sú ideálne spojenie. Slovenské detské divadlo v Maďarsku má práve z tohto dôvodu neoceniteľný význam a zodpovednosť.

Právo a prax

Agneša Kocsová

Z praxe pre prax

Motto:

Ked' chceš v priebehu roka vidieť výsledok za 10 rokov, tak sad' stromy. Ked' chceš vidieť celoživotný výsledok, rozvíjaj človeka.

Klan Chung Tzu

Pomaly je už tradíciou, že ako poradkyňa pre nemecký a slovenský jazyk pracujúca v Pedagogickom inštitúte pre odborné vzdelávanie, odborné služby a osvetu Boršodsko-Abovsko-Zemplínskej župy v Miškovci (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai Szakmai, Szakszolgálati és Közművelődési Intézet, 3527 Miskolc, Selyemrét u. 1.) sa na odborných metodicko-didaktických poradách, ktoré sú spojené s ukázkovými hodinami a s ich analýzou, stretávam so slovenčinárkami z rôznych stupňov a typov škôl. Veľmi dobré vzťahy sa rozvinuli s Maďarsko-slovenskou dvojjazyčnou národnostnou ZŠ a internátom v Novom Meste pod Šiatrom (Sátoraljaújhely) a so školou v Hollóháze. Na týchto stretnutiach sa aktívne zúčastňujú kolegyne, ktoré vyučujú v Malej Hute (Kishuta), v Pálháze, vo Fizéri, v Komlóške, v Erdőhorváti, v Novej Hute (Bükkzentkereszt), v Répašskej Hute a dokonca kolegyne z Odbornej strednej školy Gyula Andrássyho v Miškovci. Učiteľky majú možnosť vymeniť si názory a myšlienky, diskutujú a hodnotia priebeh hodín z rôznych metodicko-didaktických aspektov.

Vo vyučovacom procese je veľmi dôležitým momentom venovať sa aj otázkam, ktoré klasické metódy sa ešte používajú, aké sú problémy, ako ich môžeme odstrániť, ako môžeme v rámci vyučovania gramatiky, etymológie alebo lexiky, napr. pri obohacovaní slovnej zásoby žiakov efektívne využiť rôzne klasické a moderné metódy (kreatívne učebné pomôcky, moderné médiá - DVD Slovenčina ako cudzí jazyk).

Musíme zdôrazniť jednoznačnú komunikatívnu úlohu slovenčiny na hodinách a osvedčenú formu monolingvality, keď učiteľ dáva žiakom inštrukcie po slovensky a iba v nutnom prípade sa ozve po maďarsky.

K žiakom sa musíme správať bezprostredne, vzťah k nim musí byť priateľský. Ukázkové hodiny poskytujú slovenčinárom informácie aj o tom, ako môžeme sprostredkovať látku, ktorá nie je priamo zaradená do povinného učiva (napr. národopis, vlastiveda, hodiny vzdelanosti), ale ktorá rozširuje,

prehlbuje znalosti žiakov z materinského jazyka, literatúry, zo zemepisu, z dejepisu, hudobnej výchovy a ľudového umenia a zároveň posilňuje ich vzťah k slovenskému jazyku a rozširuje ich slovnú zásobu a komunikatívne schopnosti. Koordinácia a integrovanie týchto - ale aj ostatných - predmetov je veľmi dôležitým faktorom nielen vo vyučovaní, ale aj v celom výchovnom procese, lebo tzv. medzipredmetové vzťahy slúžia k prehľbovaniu vedomostí a znalostí žiakov. Ukážkové hodiny a názory odborníkov nahrávajú napr. Rádio Aktív z Nového Mesta pod Šiatrom, Zemplínska televízia a náš pedagogický ústav, aby materiál slúžil nielen terajším, ale i budúcim slovenčinárom. Mimoškolské stretnutia, súťaže žiakov v prednese prózy a poézie, ba i malé scény sú veľmi osožné. Žiaci sa necítia ako v škole, radi recitujú a vystupujú. Prednesy veršikov, básní, rýmov, noviel, krátkej a dlhšej prózy okorenené humorom sú aj hereckou produkciou. Vystúpenia na javisku pred publikom sú veľmi dobrými motivačnými prostriedkami.

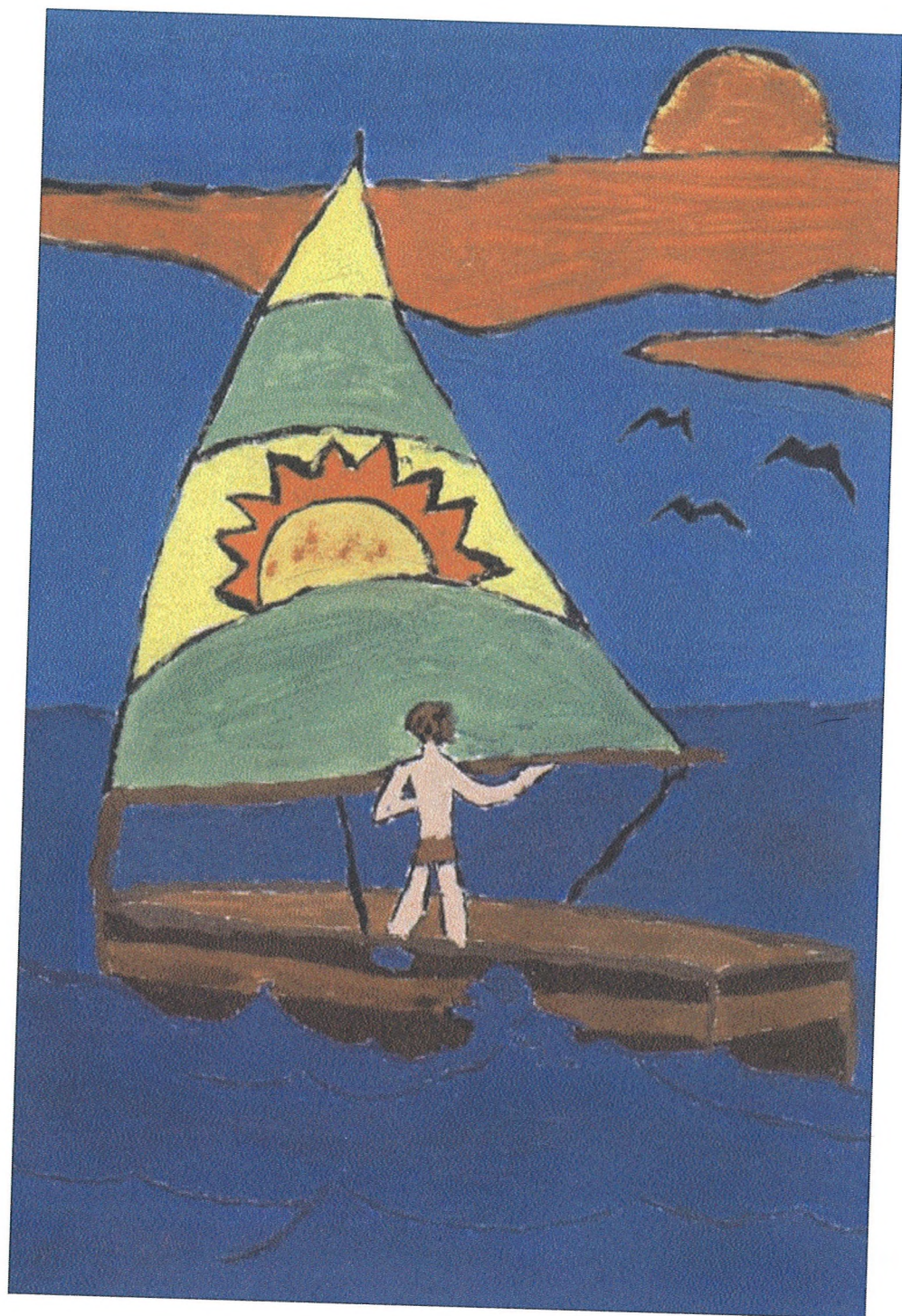
Ako nemčinárka dobre viem, že v EÚ majú veľké západné jazyky ako angličtina a nemčina prednosť, ale malé jazyky, jazyky národnostných menšín majú vo vzťahoch so susednými štátmi veľmi veľkú a dôležitú úlohu. Preto je komunikatívna výučba slovenského jazyka prvoradou úlohou učiteľov slovenčinárov. Dobré, uznané, „trendové“ komunikatívne metódy vedúcich západných jazykov, rôzne pramene a informácie na internete, odborné časopisy pomáhajú aj slovenčinárom. Môžu sa preberať, ale nie doslova! Musíme selektovať, primerane adaptovať a vyskúšať ich hlavne pri ôsmich kompetenciách určených EÚ. T. j. komunikácia v materinskom jazyku, komunikácia v cudzom jazyku, matematická kompetencia, prírodovedné (vedecké) a technologické kompetencie, digitálna (digitalizovaná) písomná zručnosť, metodika učenia (sa), medzisobné-medziľudské kultúrne, sociálno-spoločenské kompetencie, podnikateľské kompetencie.

Moja vyše 40-ročná skúsenosť a prax na základnej a strednej škole, na univerzite je bázou, ukazujúcou, ako môžeme korektne pracovať klasickými a modernými metódami. Vždy však musíme mať pred očami, že žiak je najostrejším kritikom. Bez prípravy nesmieme vstúpiť do triedy! Aktuality, zaujímavosti, novosti musia byť zabudované, integrované do učiva, samozrejme, primerane veku a úrovni žiakov.

Rozvíjanie zručností, schopností, kompetencií je veľmi dôležitou úlohou a povinnosťou všetkých pedagógov pomocou orientovane vypracovaných úloh

a cvičení, ktoré podporujú aj logický, kreatívny spôsob myslenia, zmyšľania. To prispieva aj k tomu, aby sme sa mohli uplatniť a vyznať sa aj v interkultúrnom prostredí.

Právne predpisy výchovy a výučby v národnostných materských a základných školách

Obsah a rámec národnostného školstva určuje predovšetkým ministerské nariadenie z roku 1997, ktoré poznáme ako **Smernice národnostného školstva** (32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról).

V 1. prílohe Smerníc sú určené ciele, úlohy, organizovanie a formy výchovy v národnostných inštitúciách predškolského veku, čiže v materských školách. Pre slovenské materské školy v Maďarsku sú teda stanovené dve formy realizácie: jednojazyčná, resp. dvojazyčná forma výchovy.

Jednojazyčná forma znamená (1. príloha IV. A):

- Výchova a činnosti prebiehajú v slovenčine
- Škôlka popritom zabezpečuje možnosť oboznámenia detí s maďarskou literárnou a hudobnou kultúrou a jazykom

Dvojazyčná forma znamená (1. príloha IV. B)

- Výchova a činnosti prebiehajú dvojazyčne: po maďarsky a po slovensky
- Pomer dvoch jazykov treba určiť v pedagogickom programe a vo výchovnom pláne na základe úrovne znalosti jazyka v skupinách
- Dôraz sa kladie na pestovanie národnostného jazyka

V I. časti 2. prílohy Smerníc sú určené formy národnostnej výučby v školských inštitúciách. Nariadenie presne stanovuje nasledujúce formy:

- I. 1. a/ jednojazyčná výučba
- I. 1. b/ dvojazyčná forma
- I. 1. c/ škola vyučujúca slovenčinu ako predmet

Z toho vyplýva, že v zakladajúcich listinách národnostných školských inštitúcií musia figurovať presné, nariadením určené pomenovania typov realizácie. Ďalšie kritériá uskutočnenia národnostnej výučby sú v jednotlivých typoch rôznorodé:

Jednojazyčná forma sa realizuje vtedy, keď:

- Výučba a výchova prebieha v slovenčine.
- Pedagogický program školy obsahuje výchovné ciele a učebné plány slovenského jazyka, literatúry a slovenskej vzdelanosti.
- Škola vo svojich dokumentoch i v praxi spĺňa obsahové požiadavky určené v Smerniciach II.A.,II.B.,II.C.
- Je zabezpečený **povinný časový rámec** výučby *slovenského jazyka a literatúry*:

Počet hodín slovenského jazyka a literatúry na *nižšom stupni* (1.-4. trieda) nemôže byť nižší ako 740 za štyri roky. Toto isté sa vzťahuje aj na maďarský jazyk a literatúru, pričom časový rámec a obsahové požiadavky sa dajú medzi jednotlivými ročníkmi tohto stupňa preorientovať.

Počet hodín slovenského jazyka a literatúry na *vyššom stupni* (5.-8. trieda) nemôže byť nižší ako počet hodín maďarského jazyka a literatúry.

- Je zabezpečený **povinný časový rámec** výučby *slovenskej vzdelanosti*, a to:

na nižšom stupni minimálne 18 hodín ročne, na vyššom stupni minimálne 37 hodín ročne (III.3.c), bez ohľadu na to, či sa vyučuje ako samostatný predmet alebo integrovane.

Dvojazyčná forma sa realizuje vtedy, keď:

- Výučba a výchova zabezpečuje vytvorenie vyrovnanej dvojazyčnej zručnosti.
- Pedagogický program školy obsahuje výchovné ciele a učebné plány slovenského jazyka, literatúry a slovenskej vzdelanosti.
- V pedagogickom programe treba určiť najmenej tri predmety, ktoré sa okrem materinského jazyka vyučujú v slovenčine, a to najmenej v 50 % celkového povinného týždenného časového rámca vyučovacích hodín.
- Škola vo svojich dokumentoch i v praxi spĺňa obsahové požiadavky určené v Smerniciach II.A.,II.B.,II.C
- Je zabezpečený povinný časový rámec výučby slovenského jazyka a literatúry:

Počet hodín slovenského jazyka a literatúry na *nižšom stupni* (1.-4. trieda) nemôže byť nižší ako 740 za štyri roky.

Toto isté sa vzťahuje aj na maďarský jazyk a literatúru, pričom časový rámec a obsahové požiadavky sa dajú medzi jednotlivými ročníkmi tohto stupňa preorientovať.

Počet hodín slovenského jazyka a literatúry na *vyššom stupni* (5.-8. trieda) nemôže byť nižší ako počet hodín maďarského jazyka a literatúry.

- Je zabezpečený povinný časový rámec výučby slovenskej vzdelanosti, a to:

- na nižšom stupni minimálne 18 hodín ročne, na vyššom stupni minimálne 37 hodín ročne (III.3.c), bez ohľadu na to, či sa vyučuje ako samostatný predmet alebo integrovane.

Vyučovanie jazyka ako predmetu sa realizuje vtedy, keď:

- Uskutočňuje sa formou tradičnej národnostnej výučby, slovenčina sa od prvého ročníka vyučuje ako predmet.

- Uskutočňuje sa formou rozšírenej národnostnej výučby, t.j. od prvého ročníka sa okrem vyučovania slovenského jazyka a literatúry aspoň tri predmety vyučujú v slovenčine, a to v 35% celkového povinného týždenného časového rámca vyučovacích hodín.

- Škola vo svojich dokumentoch i v praxi spĺňa obsahové požiadavky určené v Smerniciach II.A.,II.B.,II.C

- Je zabezpečený **povinný časový rámec** výučby slovenského jazyka a literatúry:

- Na obidvoch stupňoch, čiže od 1-8.triedy, treba zabezpečiť na vyučovanie slovenského jazyka a literatúry najmenej 4 hodiny týždenne.

- Je zabezpečený povinný časový rámec výučby slovenskej vzdelanosti, a to:

- na nižšom stupni minimálne 18 hodín ročne, na vyššom stupni minimálne 37 hodín ročne (III.3.c),bez ohľadu na to, či sa vyučuje ako samostatný predmet alebo integrovane.

V rozpočtovom zákone Maďarskej republiky je určená rozličná miera národnostnej normatívy podľa jednotlivých typov škôl. O normatívy sa školy uchádzajú na základe počtu žiakov, ktorí sú v právnom pomere so školou a učia sa na základe národnostného učebného plánu v počte hodín, určenom Smernicami.

Ministerstvo školstva Maďarskej republiky každoročne podporuje jazykové a dvojazyčné národnostné školy formou tzv. doplnkovej normatívy a formou súbehov.

V rámci kontroly finančných prostriedkov škôl Najvyšším kontrolným úradom (ÁSZ), pri odbornej kontrole zákonnosti v školských inštitúciách, pri povinnom podávaní informácií do Informačného systému verejného školstva (KIR), ako aj pri udeľovaní jednotlivých podpôr sa kontrolujú hodnoverné údaje a v Smerniciach určené podmienky. Pokladáme za dôležité, aby každá naša slovenská národnostná škola pri týchto kontrolách uspela a pretrvala i v dnešných ťažkých časoch školskej reformy.

Metódou pravidelnej sebakontroly môžeme predísť prípadným nepríjemnostiam.

Oplatí sa prezrieť najdôležitejšie školské dokumenty a odpovedať na otázku, či vyhovujeme požiadavkám, stanoveným v zákonoch a nariadeniach.

ŠKOLSKÝ DOKUMENT

ZAKLADAJÚCA LISTINA

PEDAGOGICKÝ PROGRAM

POŽIADAVKA

Obsahuje formy národnostnej výchovy v súlade so Smernicami.

K uzneseniu o schvaľovaní a modifikovaní je pripojený súhlas miestnej menšinovej samosprávy.

Je v súlade so zakladajúcou listinou.

Obsahuje ciele, úlohy národnostnej výchovy a výučby.

Obsahuje formy realizácie obsahových požiadaviek určených v Smerniciach.

Plán hodín obsahuje predmety národnostnej výučby v povinnom časovom rámci.

Obsahuje miestne tematické učebné plány slovenského jazyka a literatúry, slovenskej vzdelanosti.

Obsahuje okruh používaných národnostných učebníc a pomôcok.

Obsahuje formu hodnotenia na hodinách slovenčiny a slovenskej vzdelanosti.

SYSTÉM KVALITY

K uzneseniu o schvaľovaní a modifikovaní je pripojený súhlas miestnej menšinovej samosprávy.

ŠTATÚT

K uzneseniu o schvaľovaní a modifikovaní je pripojený súhlas menšinovej samosprávy.

PRACOVNÝ PLÁN
NA DANÝ ŠKOLSKÝ ROK

K uzneseniu o schvaľovaní a modifikovaní je pripojený súhlas menšinovej samosprávy.

Obsahuje formy národnostných aktivít mimo vyučovania.

UČEBNÉ PLÁNY

Obsahuje harmonogram úloh vyplývajúcich z národnostného charakteru školy. Je v súlade s Pedagogickým programom a Zakladajúcou listinou.

DOKUMENTY ZÁPISU ŽIAKOV

Sú v súlade s ministerskými nariadeniami: so Smernicami, s Požiadavkami národnostnej výučby a s Rámcovými učebnými osnovami.

PREDMETOVÝ PLÁN
A ROZVRH HODÍN

V školskej dokumentácii sa nachádzajú hlásenia rodičov o výbere formy učebného plánu pri zápise do 1. ročníka.

PLÁN DOŠKOLOVANÍ

Obsahuje v predpísanom časovom rámci hodiny slovenského jazyka, literatúry ako aj slovenskej vzdelanosti.

Obsahuje všetky formy realizácie národnostnej výučby určených v Pedagogickom programe.

KONTROLNÝ PLÁN
VEDÚCEHO INŠTITÚCIE

Je zabezpečený metodický rozvoj národnostných pedagógov.

Vzťahuje sa aj na pravidelnú kontrolu národnostných pedagógov.

Ministerstvo školstva každý rok okolo marca vypisuje súbeh na podporu národnostných inštitúcií. V rámci tohto súbehu sa školy na základe počtu žiakov môžu uchádzať o podporu, z ktorej môžu zabezpečiť národnostné učebnice, ako aj pedagogické a metodické služby.

Pedagogické a metodické služby, ktoré ponúka inštitúcia CSS Pedagogické a metodické centrum v Békešskej Čabe, prispievajú k zabezpečeniu zákonnosti a zlepšeniu podmienok v našich národnostných školách.

Pre informáciu uvádzame v maďarčine najdôležitejšie zákony a nariadenia, usmerňujúce aj národnostné školstvo:

1. 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
2. 2001. évi XXXVII. törvény a tankönyvpiac rendjéről
3. 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról
4. 30/1999. (VII. 21.) OM rendelet az államilag elismert nyelvvizsga egységes követelményrendszeréről és annak felülvizsgálatáról, az akkreditációs eljárásról, valamint a nyelvvizsga díjairól
5. 28/2000. (IX. 21.) OM rendelet a kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról
6. 40/2002. (V. 24.) OM rendelet az érettségi vizsga részletes követelményeiről
7. 10/1994. (V. 13.) MKM rendelet a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekről és a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokban való közreműködés feltételeiről
8. 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről
9. 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról
10. 23/2004. (VIII. 27.) OM rendelet a tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről

